

banka ve

EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ

OCAK 1982 • YIL : 19 • SAYI : 1

FİYATI : 100 LİRA

Okurlara Mektup /5

Bir Yılın Ardından... /7

Necdet Durakbaşı

Ekonomik Göstergeler /10

Ekonomik Yorumlar /11

Dr. Öztin Akgüç

Prof. Dr. Erdoğan Alkin

Kemal Kurdaş

Osman Nuri Torun

Grup Şirketlerde Çapraz

Hissedarlık Sorunu /29

Ege Cansen

Ayın Ekonomik Olayları /33

Doç. Dr. Yıldırım Kılış

Sermaye Piyasası /37

Doç. Dr. Şeref Türen

Dalgalı Döviz Kuru Sistemi

Ödemeler Dengesi İçin

Bir Çözüm mü? /43

Dr. Öztin Akgüç

Bankacılık Faaliyetlerinde

Araştırma - Geliştirme /55

Firuz Kocaer

Yeni Yayınlar /59

Av. Dr. Halûk A. Kabaalloğlu

1982 yılı Bütçesi : Yapısı ve özellikleri
ekonomiye olabilecek etkileri. 1982
Bütçesi ile karşılaştırılması

**BEYNELMİLEL NORMLARA UYGUN
YÜKSEK KALİTELİ
MUHTELİF TİP VE ÇAPLARDA**

devlet,
milli bankalar ve halk
iştirakinin kurduğu bir
sanayi müessesesi

**ÇELİK HALAT VE
TEL SANAYİİ A.Ş.**

• muhtelif tip vinci • asansör • otonom nakliyat • TELEFERİK • TELESİJ • TELESKI
• maden ihraç • dozer • akaryapıt • ekskavatör • deniz DİKME • GERME • MANEVRA
• elektrik nakilleri • topraklama • televizyon antenleri • dikme HALATLARI
• ayatac koltuk yaylarında • bloklet jant TELLERİNDE
• yüksek rezistanslı ÇELİK TELLER

**BİLGİSAYAR ÇAĞINDA
BİLGİSAYAR ÖĞRENİN**

Gelir ve yaşam düzeyinizi yükselterek
çevrenizde saygınlık kazanın.

bil-merk **BİLGİSAYAR öğretiyor..**

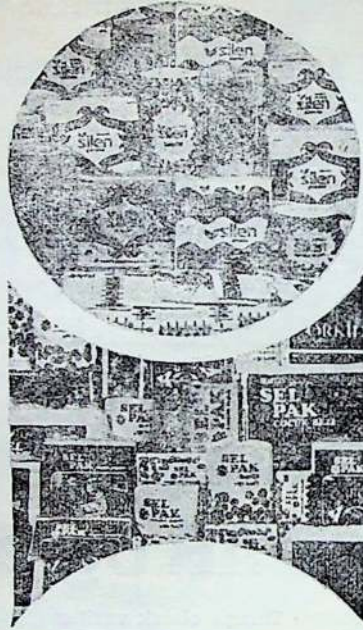
Hafta sonları Türkçe olarak verilen
ve 16 - 35 arası her yaşta, her tahsil
seviyesinde kişilere göre hazırlanmış
olan Bilgisayar Seminerlerimize
katılabilirsiniz.

Bilgi ve kayıt için lütfen merkezimize
müracaat ediniz.

bil-merk
Bilgi Hazırlama Merkezi

İnönü Cad. Ankara Palas Apt. 77/8
Ayaspaşa-İstanbul
Tel : 43 57 78-43 57 77

Lütfen ücretsiz broşürünüzü gönderiniz
Adım Soyadım : _____
Adresim : _____

kâğıdın ipeği, temizliğin gereği...

Sağlıklı temizliği arıyorsanız,
evde, işte, yolda,
emici, yumuşak SELPAK
sizin içindir.

Titiz olmakta haklısınız.
Sağlıklı, pratik,
ekonomik temizlik için
üretiyor SILEN mamülleri.

**SEL
PAK**

her yerde her zaman

silen

temizliğin simgesi...

ESTER selin®

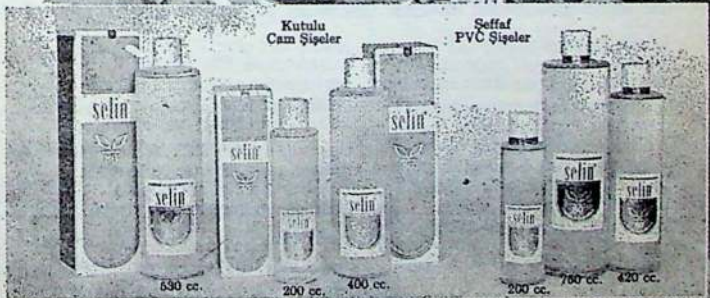
LİMON KOLONYASI

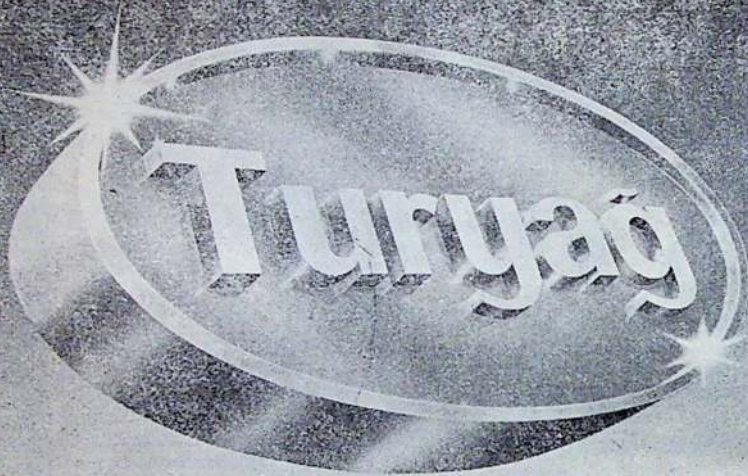

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yaşantı düşleyin... Serinlik ormanında...
Kokular pınarında...
Doğanın kaynağında.

Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

65 yıldır hizmetinizde

Büyük kuruluşlar, ürettiklerinin kalitesi kadar, yurt ekonomisine olan katkıları ile de önem kazanırlar... Şirketimiz Türkiye'nin en önde gelen kuruluşlarından biri olarak, bitkisel yağ ihracatında yurdumuzda ilk hamleyi yapmış ve yılda 6 milyon dolarlık ihracat bağlantısı gerçekleştirmiştir. Ege bölgesinde kendi dalında vergi

rekortmeni olan TURYAĞ yıkama maddeleri ve bitkisel yağ üretiminden sağladığı 6 milyar liralık cirosu ile, ülkenin en büyük 50 kuruluşu içinde yer almaktadır. Bunun yanında TURYAĞ 65 yıldır halkımızın beslenme ve temizlik sorunlarının çözümünde de öncülük yapmaktadır.

Turyağ

TÜRKİYE YAĞ VE MAMULATI A.Ş.
Şaîr Eşref Bulvarı No: 48 İzmir, Tel: 14 53 20

banka ve ekonomik yorumlar

Ekonmik ve Sosyal Yayınlar A. Ş.

Adına Sahibi

Kemal Kurdaş

Yazı işleri Müdürü

Prof. Dr. Mustafa A. Aysan

Danışma Kurulu

Dr. Öztin Akgüc • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. O. Fikret Arkun • Dr. Aydemir Aşkın • Besim Baykal • Prof. Dr. Nasuh Bursal • Ege Cansen • Prof. Dr. Lâtif Çakıcı • Mehmet Gün Çalık • Şinasi Celikkol • Özer U. Çiller • Bülend Çarapçı • Ahmet Demirel • Necdet Durakbaşa • Aydın Dündar • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Özhan Eroğuz • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhuri Ferman • Prof. Dr. Emre Gönenay • Memduh Güpgüpoğlu • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan İşil • Av. Dr. Halûk Kabaalloğlu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan B. Kafaçoğlu • A. Nazif Keyman • Doç. Dr. Yıldırım Kılıç • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Doç. Dr. Orhan Morgil • Ziya Nebloğlu • Ergin Neng • Rahmi Önen • Ertan Özgür • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Prof. Dr. Raha Poroy • Osman Nuri Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Av. Fikret Tuncer • Doç. Dr. Gül G. Turan • Doç. Dr. Şeref Türen • Dr. T. Güngör Urus • Dr. Halûk Ünal • Doğan Yalim •

Basım-Yayım Danışmanı

M. Tarık Yaşa

OKURLARA MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Derginiz, huzur ortamında girdiğimiz 1982 ile birlikte, 19 uncu yayın yılına başlamıştır. Sadece ekonomi ve bankacılık konularını işleyen bir derginin yaşamını 18 yıl başarıyla sürdürmüş olmasının başta gelen nedeni, okurlarının gösterdiği yakın ilgidir. Bu sayıda ek olarak sunduğumuz «Ayrı Bası»dan izleneceği gibi, 1981 yılında çıkan dergilerde; 32 ayrı yazarın kaleme aldığı 80 yazı, 35 bilim adamı ve üst kademe yöneticinin katıldığı 12 «Ekonomik Yorumlar» toplantısı metni, 3 ayrı bası ve yönetim sorunları üzerine 3 «Söyleşi» yer almaktadır. Bu, Dergi'ye yazarların da ilgi gösterdiğinin açık kanıtıdır. Ayrıca geçtiğimiz yıl içinde Dergi'de 347 reklam çıkmıştır. Bu ise, Dergi'nin işletme ve kuruluşlar için etkili bir reklam aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

Dergi'ye sürekli destek olan okurlarımıza, yazarlarımıza ve reklam veren kuruluşlara; değerli görüşleriyle çalışmalarımıza ışık tutan Danışma Kurulu üyelerimize içten teşekkürlerimizi sunar, yeni yıllarını en iyi dileklerimizle kutlarız.

Dergi, «ekonomik konuları tartışarak ülkemiz için en gerçekçi politika ve yöntemleri bulma» amacından 1982'de de sapmayacak, ekonomik açıdan daha aydınlık yıllarına ulaşmamız yolunda çaba harcayan ilgililere yardımcı olacaktır. Bu sayıdaki yazılar da aynı amacı gütmektedir.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ

OCAK 1982

YIL: 19

SAYI: 1

100 LİRA

İDARE YERİ: Çatalçeşme Sokak No. 17, Kat: 4; Cağaloğlu-İstanbul • TELEFON: 26 34 11
• YAZIŞMA: P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA: Dergimizde çıkan yazılar kaynak göstermek şartıyla iktibas edilebilir • YILLIK ABONE: 1.200.— TL.; Öğrencilere 600.— TL. • İLAN FİYATLARI: Arka kapak 15.000.— TL., Kapak işleri 10.000.— TL., Tam Sayfa 7.500.— TL., Yarım Sayfa 4.000.— TL., Renk Farkı 3.000.— TL. • BASKI: Met/Er Matbaası; Çemberlitaş — İstanbul; Telefon 28 28 90 • Tarihi: 30 Aralık 1981

Dış Bankacılık Hizmetleri:

Yurt Dışından Ön Finansman

**İhracatçıya, peşin parayla
ihracat olanakları.**

Artık, Türk ihracatçısı, dünya pazarlarındaki rakipleriyle aynı düzeyde, eşit koşullar içinde!

Çünkü İstanbul Bankası, ihracatçıya, yurt dışı kaynaklardan organize finansman sağlıyor.

**Ön finansman (Prefinansman)
nedir?**

İstanbul Bankası'nın yarattığı büyük olanak: Yurt dışından, 6-12 ay vadeli, Euro-market standartlarında ucuz faizli dış finansman.

İhracatçı, ihracatının karşılığını peşin alacak, mali sonra yollayacak. İhracatçıdan istenen, dünya standartlarında kaliteli mal, zamanında teslim.

Ön finansman ne kazandırıyor?

Avrupa bankalarıyla yapılan özel anlaşmalar sayesinde, ihracatçıya geniş finansman kaynakları kazandırıyor.

Türk ihracatçısına, dünya pazarlarındaki rakipleriyle güçlü rekabet olanakları kazandırıyor.

Artık, ülke ekonomisi ve ihracat sektörü rahatlıyor, güç kazanıyor, hız kazanıyor.

Çünkü İstanbul Bankası, ihracata, bir bankadan beklenenden fazlasını veriyor.

İhracatçılar, İsteyin!

MERKEZ:

İstanbul Bankası: T A 9

Dış İşler Müdürlüğü:

Misyoner Sok. No 1

Tel: İstanbul

Tel: 495607 - 491833 -

497759

Telex: 24387 ISTC-TR

24614 ILLM-TR

24401 ISTB-TR

**İSTANBUL
BANKASI**

“dış finansman bankası”

BİR YILIN ARDINDAN...

NECDET DURAKBAŞA

1980'in 12 Eylül'ünde o yılın sonuna kadar olan dönemi yeni yönetimin çok ivedi sorunlarla uğraşı ve bunları sıraya koyma dönemi sayarsak, 1981 yılını bu yönetimin bir tam yılı olarak değerliyebiliriz. Bu açıdan 1981 yılının yorumu büyük önem taşıyor.

Kuşkusuz olağanüstü bir dönem yaşıyoruz. Yurdumuz felâketin kıyısından döndü. Ordumuza her zaman olduğu gibi çok şey borçluyuz.

Atatürk, yurdu gençliğe emanet etmişti. Orduya da emanet etmişti. O güzelim gençliğe sahip çıkamadık. Atatürk'ün düşünce ve görüşlerini onlara anlatacak kurumları, Halkevlerini 1953 yılında demokratik sistem içinde batırdık. Yerlerine de yenisini koymadık.

Halk Partisi ve Demokrat Parti arasındaki bir kısır çekişme bu eşsiz kurumların canına kıydı. Oysa, Atatürk'ün en yakınları İnönü ve Bayar bu emaneti politika dışı yaparak bir vakıf halinde O'nun öğretisi için ülkeye armağan edemezler mi idi?

Herkesin gıpta ettiği bu kültür yuvalarının yıkılmasına, kitaplıklarının darmadağın edilmesine, gençliğin ve tüm halkın «Atatürk Görüşü»nden yoksun yetişmesine nasıl göz yumabildiler? Ve de onlardan sonra gelen Demirel ile Ecevit...

İnsan zihnini torbaya koyamazsınız. Yaşamının en dinamik çağındaki kafalar elbet yurtları, insanları için bir şeyler düşünecekler. Onları bu en doğal haklarından yoksun tutamazsınız.

Onlara her şeyin yeni, çok karmaşık geldiği bir çağda, aydınlatıcı bir rehber vermiyorsunuz. Var olanı ellerinden alıyorsunuz. Kahvelere mahkûm ediyorsunuz.

Okullarında ders saatleri dışında spor yapmak olanağı bile tanımıyor sunuz. Ailede geçim derdi ana-babayı köşeye sıkıştırmış; bu yüzden çoğunluğu ile çocuklarına sahip çıkamıyorlar. Kaldı ki toplum çok hızlı değişiyor. Bu değişimde çocuklar daha bağımsız olma eğilimine giriyorlar.

Gençlere hükümetler sahip çıkmıyor, aileler sahip çıkamıyor. Başka ne beklenirdi?

Şimdi gençlerimize yeniden sahiplenmeliyiz. Yurdu onlarsız yönetemeyiz.

Eğer isim eskidi denmez ise «Halkevleri»ni gençliğe yol gösterici, Atatürkçülüğün öğretildiği birer kültür yuvası olarak yeniden bu ülkeye kazandırmaklığımız gerekir. Eğer başka isim koyalım dersiniz «Halkocağı» deyin; «Türkocağı» deyin. Kuşkusuz isimden çok kurum önemli. Bu kurumlarda gençlik, sorunlarını özgürlük içinde, hoşgörü içinde tartışabilsin.

Tiyatro, müzik, resim, heykel, el sanatları, spor, satranç gibi faaliyet kollarında boş zamanlarını değerlendirilebilirsin. Atatürkçülüğü öğrensin ve diğer akımlarla karşılaştırabilirsin. Atatürkçülük bu karşılaştırmalara dayanabilecek güçtedir. Yeterki buna olanak verilsin.

..

Atatürk'ü 1981'de çok konuştuk. İşe daha az heykel ve büst, daha az gösteriş katıp daha fazla fikir koyabilse idik kuşkusuz daha iyi olurdu.

Ama, yurdun her yanına götürülmek istenmesinde Atatürk ruhu geliyor; bizleri şöyle bir sarsalayıp kendimizi bulmaklığımıza yardım ediyor. 1981 her yönü ile bir Atatürk yılı oldu. Şimdi, O'nun halkına inanışına yeniden ağırlık vermek, yeniden demokratik rejime geçmek zorundayız.

1981'de devletin temel görevlerinin yerine getirilmesi, yurttan huzur ve güvenin sağlanması her şeyin önünde idi. Ve bunda tam başarı elde edildi. Ekonomide de olumlu gelişmeler oldu: Enflasyon büyük ölçüde frenlendi, ihracat, işçi dövizleri, milli gelir arttı.

1982'de ise politika kararları daha büyük ağırlık kazanacak görünüyor. Anayasa, Seçim ve Partiler Kanunu herhalde bu yıl çıkacak. Halkın bu günkü yönetimden beklentileri, bunlarla birlikte, günlük yaşamda kısıtlayıcı önlemlerin kaldırılması, özgürlüklerden ve hukuk düzeninden verilen ödünlerin artık olağan dönem koşullarına uydurulması, kentlerde yaşamı kolaylaştırıcı önlemler alınması, örneğin çok ufak himmet ve masrafla düzeltilebilecek şehir içi yolların onarılması gibi hususlardır. Toplumumuzda artık olağan dönem

özlemleri başlamıştır; bu da kuşkusuz sağlıklı bir gelişmedir.

1982'de de ekonomimizi yoluna koyma çabaları önemini koruyacak: Enflasyonu önleme kuşkusuz temel hedef olmağa devam edecek; bununla birlikte, KİT'lerin ve mali sistemin yeniden düzenlenmesi, işsizliğin önlenmesi, istihsalin artırılması da çözümlü gerekli sorunlar olarak karşımızda duruyor.

Ulusca daha nice başarılarla, daha nice mutluluklara...

Abonelerimize ve Okurlarımıza Duyuru

Artan maliyetler ve ağırlaşan piyasa koşulları nedeniyle;

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

Ocak 1981 sayısından itibaren 100.— TL.'na satılacaktır. 12 sayı için :

Yıllık abone : 1.200.— TL.

Öğrenci abonesi : 600.— TL.

Abone bedelleri posta ile adresimize gönderilebileceği gibi, aşağıda sayıları belirtilen İstanbul'daki banka hesaplarımıza da yatırılabilir.

İş Bankası Türbe Şubesi : 1541

Akbank Türbe Şubesi : 4512

Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi : 768

Zorunlu olan bu fiyat artışlarını, abonelerimizin ve okurlarımızın anlayışla karşılayacaklarını sanıyoruz.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

38.

kuruluş yıldönümünde Yapı Kredi'den...

HİZMET BEYANNAMESİ.

1 Kurulduğu günden bu yana tasarrufu ödüllendirmeyi ilke edinmiş Yapı Kredi, 38. hizmet yılında, kendisini bugünlere enştiren Türk tasarruf sahibine, şükran borcunu, en parlak biçimde ödeme azmindedir.

- Daha üstün, daha yaygın hizmetle...
- Geleneksel Yapı Kredi güvencesiyle...
- En yüksek faizle...

2 Tasarrufu ister küçük olsun, ister büyük, her tasarruf sahibi bilgili, saygılı hizmeti Yapı Kredi'de bulacaktır.

3 Ölçsüz bir faiz ve vaad savaşının hukum sürdüğü finans sektörümüzde, "güvenlik" kavramı, hiçbir zaman, bugün olduğu kadar büyük önem kazanmamıştır.

Bu olgu karşısında Yapı Kredi, 38 yıllık geçmişi boyunca olduğu gibi, bundan böyle de, "tasarrufların güvenlik mercii" olmaya devam edecektir.

4 Güvenliğin yanısıra, sistemli ve tutarlı bir bankacılığın en yüksek faizi Yapı Kredi'den gelecektir.

5 Yapı Kredi, her zaman tasarruf sahibinin en güvenilir bilgi ve haber kaynağı olarak kalacaktır.

6 Mesnetsiz vaadlerle ya da rakibi kötuleyerek başarı kazanmaya asla tevessül etmeyecektir.

Çağdaş bankacılığımızın kurucusu ve yenilikler önderi Yapı Kredi, peyeni hizmetler sunmaya hazırlanmaktadır.

Gene
Yapı Kredi'yi izleyin

Gene
Yapı Kredi'den bekleyin.

**YAPI ve KREDİ
BANKASI**

"hizmette sınır yoktur"

ekonomik göstergeler

	1979	1980	1981		
			Ağustos	Eylül	Ekim
T. C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	651.1	1161.4	1339.7	1422.0	1360.5
Tedavüldeki banknotlar (milyon TL.)	182877	278615	339549	335874	368600
Merkez Bankası kredileri (milyon TL.)	382138	655183	791980	784246	821861
Hazineye kısa vadeli avans (milyon TL.)	91740	188734	236101	237910	226453
BANKALAR (milyon TL.)					
Toplam Mevduat	490017	813759	1112185	1147456	
Ticari	155976	286963	292658	302377	
Tasarruf	235871	383101	634772	671764	
Vadesiz Tasarruf	144493	196503	192895	189823	
Vadeli Tasarruf	91378	186598	441877	481941	
Resmi	50925	84125	127988	115864	
Bankalar	45916	56859	51199	52819	
Diğer Mevduat	1329	2711	5568	4631	
Toplam Krediler	456601	803997	1077048	1172635	
Tarım	115946	194836	240155	261922	
Kalkınma Bankaları	23831	42591	51725	53840	
Küçük Esnaf ve Sanatkâr (Mestek)	28088	37239	53699	55939	
İpotek Karşılığı (Gayrimenkul)	13303	15214	17899	17076	
Denizcilik	---	3750	8025	8817	
Ticari, Sınai, sair	271365	503137	696820	766032	
İller Bankası	9067	7229	8727	9067	
PARA ARZI (milyar TL.)	453.3	678.1	844.5	849.2	852.8
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bak.)					
Toplan Eşya Fiyatları İndeksi	1577.8	3071.4	3556.8	3661.0	3721.1
Gıda Maddeleri ve Yemler	1349.0	2768.3	3066.1	3161.6	3240.4
Sanayi Hammadde ve Yarı Mamul	1959.1	3576.6	4374.6	4494.9	4522.2
İstanbul Geçinme İndeksi	1907.5	3339.5	3877.1	4062.2	4157.8
Ankara Geçinme İndeksi	1500.2	2799.3	3220.6	3361.0	3414.3
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	5064.5	7667.3	5811.5	6573.8	7148.3
Dışsatım	2261.2	2910.1	2638.8	3008.7	3495.4
İşçi Dövizleri	1691.7	2071.0	1583.6	1922.6	2110.0

1 — Rakamlar yıl ve ay sonları itibarıyla birikmeli (kümülatif)'dir.

2 — Toplam kredilere ve kalkınma bankası kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Dr. Öztin AKGÜÇ
- Kemal KURDAŞ
- Osman Nuri TORUN

YÖNETEN :

- Prof. Dr. Erdoğan ALKİN

1982 Bütçesi; yapısı, özellikleri, ekonomiye olabilecek etkileri. 1981 Bütçesi ile karşılaştırılması.

ALKİN — Takvim yılı ile mali yılı birleştirmek için 10 aylık düzenlenen 1982 yılı bütçe tasarısı Maliye Bakanı tarafından kamuoyuna sunuldu. Sayın Bakan'a göre bütçenin iki ana niteliği anti-enflasyonist olması ve ülkenin üretim güçlerini harekete getirci mekanizmaları kapsamıdır. Bazı hesaplamalara göre de 1982 yılı Bütçesi reel olarak geçen yıla göre daha dar bir bütçedir. Sayın Öztin Akgüç, bütçenin hem bu iki ana niteliği hem de geçen yıla göre daha dar bir bütçe olması ve bütçenin yapısı hakkında ayrıntılı bilgi verebilir misiniz?

AKGÜÇ — 1982 Bütçesi'ni 1981 ve ondan önceki yıllarla mukayese etmede bir güçlükte karşı karşıyayız.

10 aylık bütçe ve büyüme oranının hesabı

Çünkü sizin de başta belirttiğiniz gibi bu bir 10 aylık bütçedir. Bu nedenle 10 aylık rakamları 12 aylık eski dönemlerle mukayese etmek gibi bir sorunla karşı karşıyayız. Sunulduğu şekliyle 1982 Konsolide Bütçesi 1 trilyon 815 milyar lira olarak bağlanmıştır. Bir önceki yılda ise başlangıç ödenekleri 1 trilyon 558 milyar lira idi. Buna göre 1982 yılı Bütçesi bir önceki yıla nazaran % 16 civarında bir büyüme göstermektedir. Ancak 1982'deki bu öngörü 10 aylık bir dönem kapsamaktadır. Bunu bir yıllık bir döneme uzatır isek, kaba bir hesaplama so-

nuç % 32 - 33'lük bir büyüme ifade etmektedir.

ALKİN — Sayın Akgüç burada bir soru sorabilir miyim? Sayın Bakan'ın açıklamasını dinleyenler bazı konuları bir türlü kavrayamadılar. Nasıl oluyor da 10 aylık bütçe % 16 genişlerken 12 aylık bütçe iki ay daha eklendiğinde birden % 30 genişlemiş oluyor? Bu noktayı soran çok kişi var. Öğrenciler soruyor, gazete okuyucuları soruyor. Gelen mektuplarda bu mekanizmayı, bu hesabı anlamadıklarını ifade ediyorlar. Bu konu hakkında açıklama yapabilir misiniz?

AKGÜÇ — Ben şöyle bir kaba hesap yaptım. Sağlıklı olup olmadığı tartışılabilir. 1 trilyon 815 milyar olarak bağlanan bu bütçe, 12 aylık bir döneme uzatılınca, ulaşılan büyüklüğü bir önceki yılın başlangıç ödeneklerine oran ettiğimiz zaman, aşağı yukarı % 30'luk bir büyüme çıkmaktadır. Benim yapmış olduğum hesap bu. Bilmiyorum Sayın Maliye Bakanı nasıl bir hesaplama ile bunu ortaya koydu?

ALKİN — İşte herkesin anlamadığı şey bu. 10 aylık bütçe nasıl hesaplandı? Acaba bütçe 12'ye bölünüp 10'luk kısmı alınarak mı hesaplandı? O zaman neden 10 aylık ve 12 aylık karşılaştırmalar arasında bu kadar büyük fark çıkıyor?

AKGÜÇ — 10 aylık dönem itibarıyla 1 trilyon 815 milyar lirayı 12 aylık bir döneme uzattığımız zaman, aşağı yukarı her ay için bunun onda birini ilave ediyoruz. Demek ki 10 aylık ödeneklere 362 milyar daha ilave etmemiz lazım. Bunu eklediğimiz zaman 2 trilyon 200 milyona yakın bir büyüklük elde ediyoruz. Bir önceki yılın başlangıç ödenekleri 1 trilyon 558 milyar idi. Yaklaşık olarak bu % 30'un üstünde bir genişleme ortaya koymaktadır. Benim yapmış olduğum kaba hesap bu.

ALKİN — 10 aylık karşılaştırmayı acaba hangi yöntemle yapıyorsunuz?

AKGÜÇ — Aslında şöyle de yapılabilirdi: 10 aylık dönem itibarıyla yılın harcamaları ve gelir tahminleri nedir? 1981 Bütçesi'nin 10 aylık uygulama sonuçları ile 1982'nin 10 aylık tahminleri mukayese edilebilirdi.

ALKİN — Sayın Bakan'ın yaptığı karşılaştırma, 1982 yılı Bütçesi ile geçen yılın başlangıç ödeneklerinin 12'ye bölünüp 10'la çarpılmışının karşılaştırılması mı oluyor?

AKGÜÇ — Sayın Bakan'ın yapmış olduğu mukayese 12 aylık dönemle 10 aylık dönemin mukayesesidir. O itibarla oran çok düşük gözüküyor. Yani 1982 Bütçesi ile 1981 Bütçesi'ni mukayese ettiğimiz zaman, hakikaten % 16 civarında bir büyüme gösteriyor. Ama zaman itibarıyla ölçü farklı. Birinde 10 ay diğeri 12 aylık dönemi kapsıyor. Ben şöyle bir yöntem izledim: 1982 Bütçesi de 12 aylık olsa idi, bu 2 trilyon 200 milyar civarında bir büyüklüğe ulaşacaktı. O da bir önceki yıla nazaran % 30'un biraz üstünde bir büyüme göstermiş olacaktı.

1982 yılı bütçesinin genel yapısı

Bütçenin yapısına gelince; 1982 Konsolide Bütçesi'nin % 27'sinin personel giderlerinden, % 19.6'sının diğer cari giderlerden (bu şekilde % 46.4'ünün cari giderlerden) % 21'inin yatırım giderlerinden ve % 32.6'sının da transfer ödemelerinden oluştuğunu görüyoruz. Aslında bu dağılım geçen seneki dağılımdan pek farklı bir karakter göstermiyor. 1981 Bütçesi'nde cari harcamalar % 44, yatırım harcamaları % 20, transfer harcamaları da % 36 dolaylarında idi. Şu halde fonk-

siyonel dağılıma baktığımız zaman 1982 yılı Bütçesi aşağı yukarı bir önceki bütçe ile aynı karakteri gösteriyor. 1981 Bütçesi'nde genel hizmetler %26.27 idi, 1982 Bütçesi'nde bu oran % 26; sosyal hizmetler % 18.7 idi, yeni bütçede % 18.3; ekonomik hizmetler % 47.1 idi, şimdi 50.7; devlet borçları % 7.8 idi, 1982'de 5.0. Görülüyor ki gerek fonksiyonel dağılım, gerekse cari harcamalar, yatırım ve transfer harcamaları bakımından meseleye baktı-

olarak daha dar bir bütçe olmadığı izlenimini veriyor.

ALKİN — Şu halde rakamlara baktığımız zaman bu bütçeye anti-enflasyonist bir bütçe denebilir mi?

AKGÜÇ — Anti-enflasyonist bir bütçe olduğunu söylemek mümkün değil. Aşağı yukarı reel olarak 1982 yılı için öngörülen büyüme hızına paralel bir boyutta büyüyen bütçe izlenimini veriyor.

ALKİN — Bu bütçenin ikinci niteliği olarak ileri sürülen, ekonominin üretim güçlerini harekete geçiren mekanizmaları kapsadığı söylenebilir mi?

AKGÜÇ — Bütçelerin genel eğilimine baktığımız zaman Türkiye'de yatırım ödeneklerinin -bu yatırım ödeneklerinin tanımında da görüş ayrılıkları var- genel bütçe içerisindeki payının devamlı olarak düştüğünü görüyoruz. 1977'de % 21'dir. Yatırım ödeneklerinin genel bütçe içerisindeki payı daha sonra devamlı olarak düşmüştür. Duruma konsolide olarak bakarsak, yatırım harcamalarının toplam ödeneklere oranı % 21 dolayındadır. Bu oran 1981 yılında da % 20 idi. Demek ki yatırım harcamalarında görece olarak bir artış yok. Ancak transfer ödenekleri içerisinde İktisadi Devlet Teşekkülleri'ne yapılacak 221 milyarlık bir transfer kalemi bulunmaktadır. Eğer KİT'lere yapılacak bu transfer ödemelerinin tümü KİT yatırımlarında kullanılır ise, o takdirde yatırımlara tahsis edilecek kısım % 33 oranına yükselmektedir. Aslında bu rakamlar geçmiş yıl bütçelerine nazaran yüksek bir rakam, ama çok büyük değil. Yani ekonomiyi harekete geçirecek bir büyüklük ifade etmiyor.

ALKİN — Bir soru daha sormak istiyorum. Gelecek yıl hedef % 25 enflasyon hızı ve % 4,5 büyüme hızı ol-

Dr. Öztin AKGÜÇ

*İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi
Öğretim Üyesi*

ğımız zaman; iki bütçe arasında çok büyük bir fark gözüküyor.

Büyüme bakımından meseleyi aldığımız zaman, zannediyorum şöyle bir hesap yapıldı: % 25 enflasyon oranı ve % 4.5 dolaylarında büyüme hızı dikkate alındı ve 1982 yılı Bütçesi'nde 1981 yılına göre % 30'luk bir cari büyüme tüm yıl için öngörülmüş oldu. Bu niteliği itibariyle de bu bütçe reel olarak geçen seneki bütçeden daha dar bir bütçe değil. Önümüzdeki yıl enflasyon oranının % 25 dolaylarında kalacağı varsayımı altında, 1982 yılı Bütçesi geçen seneye nazaran reel

duğuna göre, % 30 civarında genişleyen bir bütçe önerilmiş. Ancak gelir tahminleri ve özellikle bunlar içinde vergi gelirleri nasıl hesaplanmış?

gelir tahminlerinde aşırılık görülüyor

AKGÜÇ — Mutlaka 1982 yılı içinde ödeneklere uygun biçimde bir gelir tahmini yapılmıştır. Yani 1 trilyon 815 milyarlık bir gelir elde edileceği tahmin edilmiştir. 10 aylık dönem itibariyle karşılaştırma yaptığımız takdirde bu tahmin % 11.3 bir artış gösteriyor. Az önce ödenekler mukayeselerini başlangıç ödeneklerine göre yaptık. Halbuki yıl içerisinde yapılan ilavelerle bu seneki harcamaların başlangıç ödeneklerinden bir miktar fazla olacağı ve 1 trilyon 558 milyarlık bir harcama yapılacağı ve bütçe gelirlerinin buna denk olacağı tahmin ediliyor. Eğer bu seneki bütçede 1 trilyon 630 milyarlık bir gelir tahsilatı yapılabilir ise, önümüzdeki yıl için öngörülen gelir tahmini % 11.3 oranında bir fazlalık gösterecektir.

ALKİN — Eğer yanlış anlamıyorum bu oran da 10 aylık karşılaştırma hesaplarına dayanıyor.

AKGÜÇ — Evet, bunlar 10 aylık hesaplamalardır. Bunu 1 yıla ekstrapole edersek, % 30'a yakın bir gelir artışı çıkmaktadır. Bu bakımdan gelir tahminlerinde büyük bir aşırılık bulunmamaktadır. Yalnız şunu da hemen vurgulamak icabeder ki, 1981 yılında vergi gelirlerinde büyük artış sağlayan bazı hususlar 1982 yılı için geçerli olmayacaktır. 1981 yılı başında yeni vergi kanunları yürürlüğe konuldu. Bunun sağlamış olduğu bir ekstra gelir vardır. Halbuki 1982 yılı için bu durum söz konusu değildir. 1980 yılında ikinci bir faktör enflasyon oranının yüksekliği idi. 1981 yılında ticari kazançlar bu enflasyon

oranı üzerinden vergilendirildi. Dolayısıyla 1980 yılındaki enflasyon bir ölçüde 1981 yılı vergi gelirlerine yansdı. Diğer bir etmen peşin ödeme sistemidir. Halbuki bu sene bunlardan mahsup yapılacaktır. Ayrıca 1981 yılında stopaj yaygınlaştırıldı. Dolayısıyla Hazine açısından 1982 vergilerinin bir kısmı 1981'de zaten tahsil edilmiş oldu. 1982 yılı Bütçe gelir tahminini değerlendirirken bütün bu faktörleri dikkate almak lazımdır. Bu nedenle 1982 Bütçesi'nde bu faktörlerin etkisi ile tahminlere ulaşılmayabilir.

Bir noktayı daha vurgulamak icabeder Bu da kamuoyunda son zamanlarda konuşulmaya başlandı. Ertelenen dış borçların sağlamış olduğu bazı imkânlar bütçeye gelir olarak yansımaktadır. Mesela 1981 yılında vergi dışı normal gelirler 155 milyar olarak tahmin edilmektedir. Bunun çok önemli bir kısmı yani 120 milyarı buradan kaynaklanmaktadır. Her ne kadar 1981 yılı Bütçesi'nin denk kapanacağı ifade ediliyor ise de, Hazine'nin nakit açığı olduğu da bir gerçek. Çünkü Merkez Bankası'na olan Hazine'nin kısa vadeli avansları 1981 yılında da en azından 40 milyarın üzerinde bir artış göstermiştir. Bu da gösteriyor ki, Hazine nakit dengesini sağlayamamış vaziyettedir. Bu hesaplamaları yaparken harcamaları ve gelirleri tahakkuk esasına göre mi ele alıyoruz, yoksa fiilen ödeme esasına ve nakit tahsilatı esasına göre mi? Bu, belli değildir. Bunun da açıklığa kavuşması lazım. Çünkü tahakkuk ile tahsilat bazan birbirinden çok farklı olabiliyor. Zannediyorum ki açıklamalarda bu hususların açıklığa kavuşturulması lazım. Aksi takdirde bütçe fazlası vermiş gibi de bir durumla karşı karşıya kalmış olabiliriz. Çünkü yapılan vergi tahakkuklarının büyük bir kısmı tahsil edilemiyor. Bazan ödemelerde de gecikmeler oluyor. Bu nedenle daha sağlıklı bir analiz yapmak açısından bu konuların da açıklığa kavuşturulması lazımdır.

ALKİN — Ben de size bu konu ile ilgili bir soru soracaktım. Daha önce açıklama yaptığımız için teşekkür ederim. Bütçe durumları devamlı fazlalık gösteriyor. Herhalde nedeni sizin açıkladığınız konu olmalıdır.

AKGÜÇ — Bu fazlalıklar, zannediyorum ki, tahakkukla fiili ödemeler arasında mukayeseler yapıldığından doğmaktadır. Fiili tahsilatla fiili ödemeler arasında mukayeseler yapılırsa, sanırım bu fazlalık görülmez. Şahin'de Hazine'de bir nakit açığı sorunu var. Bunun da iki göstergesi, Hazine'nin Merkez Bankası'ndan kısa vadeli avans kullanması ve yine Hazine'nin hâlâ iç istikraz yolu ile gerek hane halkına gerekse bankacılık sistemine borçlanmasıdır. Bu, nakit dengesinin sağlanmadığını gösteriyor.

ALKİN — Sayın Torun, 1982 yılı Bütçe gelirleri tahminlerinin gerçekçi olduğuna katılıyor musunuz?

bütçe, denk bütçe olma niteliğini kaybedebilir

TORUN — Gelirlerin ne kadar gerçekçi olduğu meselesinde, ben Sayın Akgüç'le bazı hususların altını çizmek şartı ile beraber olacağım. 1982 tahminleri yapılırken 12 aylık esasa İrca olduğunda % 30 civarında bir gelir artışı bekleniyor. Bunun gerçekçi olduğunu söylemek çok zor. Bir defa 1981'de ilk kez alınan peşin vergi 1982'de tekerrür etmeyecektir. Binaenaleyh bu vergi devlet gelirlerini artırıcı etkisini kaybetmiş olacaktır. İkincisi, belki o kadar önemli görünmüyor. İhracattan vasıtalı vergiler alınmamakta, hatta aksine vergi iadesi yapılmaktadır. Bunun da önemli bir etkisi olacaktır. Hesaplarda bunu göremiyoruz. Üçüncüsü, ekonomik faaliyet hacminden ileri gelen bazı vergi ödeme meseleleri vergi tahak-

kuku ile büyük farklılıklar gösterecektir. Çünkü 1981 sonuna doğru vergi ödemelerinde birçok kuruluş büyük sıkıntılara düşmüşlerdir. 1982'de vergi tahsilatı çok daha güç olabilir. O yüzden tahakkuklarla tahsilat arasındaki fark 1982'de 1981'den daha da büyük olabilir.

Bunları hesaba kattığımız zaman, 1982 gelirlerini % 25 enflasyon artı % 5 civarında büyümenin getireceği gelirler olarak hesap etmek mekanik bir hesap oluyor. Az önce söyledikle-

Osman Nuri TORUN
Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.
Mali Koordinatörü

rimi nazara alırsak, bu mekanik hesaplardan bazı indirimler yapmak gerekecektir. O zaman da gayet tabii olarak devlet gelirlerinin önemli miktarda tahminlerin altında kalması sorunu karşımıza çıkacaktır. Nihayet 1982 yılında bütçe başlangıç ödeneklerine yıl içinde yapılacak ödemelerin bütçeyi nihai olarak ne hale getireceği meselesi de önemli bir konudur. Gerçi 1979'lara hatta 1980'e göre bütçeye bir disiplin getirilmiştir. Ama

buna rağmen, bu mesele gene bütçelerde önemli bir ödenek büyümesi yaratabilir. Dış borçların ertelenmesinden doğan gelirler de 1982'de 1981'deki kadar etkili olmayacaktır. 1982'de 1981'deki kadar dış borç ertelemesinin mümkün olacağını zannetmiyorum.

Bunları hesaba kattığımız zaman 1982 Bütçesi denk bütçe olma vasfını kaybedebilir. Ama asıl mesele, 1982 Bütçesi denk olmalı mıdır? Bu ayrı bir konudur. Onu da tartışmak gerekir. Benim anladığım kadar 1982 yılı Bütçesi enflasyon hızını azaltıcı bir bütçedir. Amaç olarak % 25 enflasyon hızı alınmış, ama bu bütçenin % 25'i gerçekleştirecek istikamette olduğunu zannetmiyorum. Ayrıca % 25 enflasyon hızını da şayanı temenni görmüyorum. Çünkü % 40'lık bir enflasyon haddi bile Türk ekonomisini oldukça sıkışık bir duruma getirmiştir. Binaenaleyh enflasyon hızını daha da düşürürsek, mesela % 30'un altına indirirsek, bunun bizi büyük sosyal problemler ve sıkıntılarla karşı karşıya bırakmasından korkarım. İhracat meselesinde dünyadaki gelişmeleri de nazara almak lazım. Özellikle Avrupa önemli boyutlara varan bir kriz yaşamaya başlamıştır. Ortak Pazar ülkelerini düşündüğümüz takdirde, 1982'de daha zor ihracat problemleri ile karşı karşıya kalacağız.

Ekonomik faaliyet hacmini artırma açısından meseleye baktığımızda, dahili talep açısından iç açıcı bir durum görünmüyor. Dış talep açısından ihracatın kapasite olarak belki bazı imkânları olabilir. Ama dış talepte bir azalma, hiç değilse artma hızının azalması olayı ile karşı karşıya kalmak da bahis konusudur. Bunları hesaba kattığımız zaman, gerçekten 1982 yılında bütçenin ne kadar anti-enflasyonist ve ne kadar ekonomik faaliyet hacmini artırıcı etkisi olacağı meselesini, üzerinde ciddiyetle tartışılması gereken bir mesele olarak görüyorum.

ALKİN — Sayın Kurdaş 1982 Bütçesi size göre anti-enflasyonist olmalı mı idi? Anti-enflasyonist bütçe deyiminden ne anlaşılmalıdır. Enflasyon hızı bütçe uygulaması ile düşürülebilir mi?

meclis kararı olmadan yıl içinde bütçeye yeni ödenek konamamalıdır

KURDAŞ — Ben bu sorulara cevap vermeden evvel, bu bütçe hakkında eski yıllardan beri yaptığım bir gözlemi tekrarlamak istiyorum. O da şu : Biz aşağı yukarı 6 yıldır «Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi»nde Türkiye'de bütçe sistemindeki çok derin bir dejeneransa dikkatleri çekiyoruz. Son on yılda Türkiye'de bütçeye konan ödeneklerle yıl sonu ödenekleri birbirinden tamamen farklı oluyor. Memuriyet kadroları icra kuvvetince istendiği gibi konulabiliyor. Bu duruma imkân veren hükümler Personel Rejimi'ne ait kanunlarla bütçe kanunlarında toparlanıyor idi. Biz buna geçen 6-7 yıl boyunca şiddetle itiraz etti. Bütçe disiplininin gelmesi için, bütçelerin samimi yapılmasını; Bütçe Kanunu'ndaki bu tip uygulamaya cevaz veren hükümlerin kaldırılmasını ve kadroların da mutlaka yasama organından çıkarılması tezi ni savunduk. Eski yıllarda bütçeye konan ödenek bazı yıllarda % 100'e yakın artırıldı.

Yeni İdare'nin hüviyeti ve tabiatı icabı ben konularda biraz daha muhafazakâr hareket etmesi ve sonuçta ortaya bir disiplin görünümü çıkması, tabii memnuniyet vericidir. Bence memnuniyet verici olmayan husus şudur: Bu bütçede de bizim tenkit ettiğimiz sistem aynı kalmaktadır. Yani, Türkiye'de meclislere sunulan bütçe tasarısı ile yıl içinde Maliye Bakanlığı'nın kanunun verdiği yetkilere dayanarak ödenekleri istediği gibi ar-

tırabilme yetkisi arasındaki büyük fark ve büyük tehlike devam ediyor. Bu konuda bir reform yapılmazsa, ilerki yılların bütçeleri daha evvelki yıllar tatbikatına dönecektir. Binaenaleyh 1981 yılında başlangıç ödenekleri ile Maliye Bakanlığı'nın ek ödenekleri sonunda ortaya çıkan bütçe ödenekleri arasında küçük bir fark olması, bana hiç bir teminat vermiyor. Ben bu defa Danışma Meclisi'nin bu konuya müdahale etmesini öneriyorum. Yani Danışma Meclisi,

Kemal KURDAŞ

*Orta Doğu Teknik Üniversitesi eski
Rektörü ve Maliye eski Bakanı*

hükümete bütçe ödeneklerini mümkün olan en ileri ölçülerde samimiyetle hazırlamasını önermeli. Meclisten çıkan bütçeye de yıl içinde yeniden Danışma Meclisi'ne gelmeden yeni ödenek konamamalı, buna yetki veren maddeler Bütçe Tasarısı'ndan çıkarılmalıdır. Keza yeni kadro ihdası da ancak yeni kanun çıkarılarak veya Danışma Meclisi'nden özel müsaade alınarak yürürlüğe konabilmelidir.

Bu konuda daha da ileri gidiyoruz. Bence yeni anayasada bütçelere ödenek koymak, yeni vergi ihdas et-

mek gibi tamamen yasama organı yetkisi içinde olmalı ve anayasa bu kabul yetkilerin devredilmesini, çok istisnai haller dışında men etmelidir. Çünkü anayasaya konulacak böyle bir önemli madde, Türkiye'de ekonominin en az % 25'ini temsil eden harcama hacmini kapsayan bütçeye disiplin getirecektir. Eğer Türkiye bütçeleri eski yıllar gibi Türk ekonomisini altüst eden bir gelişim içinde sürelerirse, yeniden önemli ekonomik ve sosyal meseleler yaratacaktır. Bu bakımdan Danışma Meclisi bu bütçeyi hükümete iade etmeli, eldeki verilere göre en gerçekçi biçimde hazırlanmasını önermelidir. Ayrıca bütçeye yıl içinde Maliye Bakanı'nın veya hükümetin resen ödenek koyma yetkilerini Bütçe Tasarısı'ndan çıkartmalı ve Danışma Meclisi'ne yeniden danışılmadan herhangi bir kadro ihdasına yetki veren maddeleri de temizlemelidir. Üstelik bunları anayasada da dikkate alacak bir formülü önermelidir.

Çünkü bugün de konuşmalarımızda ifade ettiğimiz gibi, aslında Türkiye'de akılcı bir bütçe mukayesesi yapma imkanı yoktur. Önümüze gelen bütçe, yıl sonunda ne olacak? Bunu bilemediğimiz için, bütçelerde gayet garip mukayeseler yapılıyor. Mesela Maliye Bakanı son basın toplantısında 1981 yılı Bütçesi'nin orijinal ödenegi ile fiili ödemeler arasında % 4 bir farktan bahsediyor. Bunlar mukayese edilecek boyutlar değildir. Bu sebeple de kamuoyu, normal vatandaş, bütçe konusunda yapılan konuşmaların manasını kavrayamıyor. Karma karışık rakamlar birbirini ile mukayese ediliyor, lehte aleyhte sonuçlar zikrediliyor. Bu sistemi disipline etmek şarttır. Ben Türkiye'nin geleceği ile bu disiplinin yakinen bağlantılı olduğunu kanısındayım.

Üzerinde duracağım ikinci husus şudur: Bu bütçenin ne derece samimi hazırlandığını bilmiyoruz. Elimiz-

de bütçe tasarısı yok. Daha da önemlisi bütçe tasarısının derinliğine inip kaynakların nasıl kullanıldığını hiç bilmiyoruz. Gayet kaba birkaç rakam var. Fakat o birkaç rakama bakıyorum, kaynakların kullanımına dair soru sormam gerektiren noktalar hemen insanın gözüne çarpıyor. 1 trilyon 815 milyarlık bir bütçe yapılmış. Tabii bu bütçenin yürütülüşünün ne şekilde olacağını bilemiyoruz. Fakat ilk dağılımına bakıyorum. Gayet enteresan durumlar var. Lalk bir devlette Diyanet İşleri'ne konan ödenek, Türkiye'nin İçişleri, Dışişleri, Ticaret, Sanayi gibi pek çok Bakanlığı'na konan ödenekten fazla. Tabii oraya binlerce kadroyu doldurdular. Ellerinde eskiden kalma 200 bine yakın İmam Hatip kodrosu var. İlerde bu kadroların yanına yenileri katılacak. Geçmiş sistem hataları bugünkü bütçeye bu açıdan çok tiplik bir şekilde yansıyor. Yatırımların dağılımları hakkında hiçbir fikrimiz yok. Bütçenin genel hizmetler, sosyal hizmetler ve ekonomik hizmetler dağılımında da bu sene önemli bir farklılaşma yok. Bütçe hakkında esas fikri, aslında içeriğini tetkik ederek vermek mümkün. Bundan da yoksunuz. Şimdi bu başlangıçtan sonra sizin sorunuza geliyorum.

nasıl bir bütçe olmalı?

Nasıl bir bütçe olmalı? Bu bütçe evvela enflasyonist nitelikte olmayabilir. Yani tahmin ettikleri gibi % 25'lik enflasyon oranına uygun bir bütçe gözüküyor. Türkiye'nin 1981 yılında Gayri Safi Milli Hasılası cari fiyatlarla 6 trilyon 576 milyar dolayında tahmin ediliyor. 10 aylık bütçe 1 trilyon 815 milyar liradır. Bütçeyi 12 aya ırca ederseniz 2 trilyon 200 milyar olmaktadır. Demek ki bütçe Gayri Safi Milli Hasıla'nın % 33'ünü kapsamaktadır. Bu bir aşırı bütçedir. Tabii daha da artmaz ise. Bütçe ne de-

rece aşırıdır? Bu soruyu şöyle cevaplandırabilirim: Fiyat artışları dursa, bu bütçe milli gelir içine sığmaz. Zaten onun için % 25 enflasyon ile % 5 kalkınma hızı hesabıyla bütçede % 30'luk bir nominal artış öngörülmüştür. «Nasıl bir bütçe olmalı?» sorusunu cevaplandırmak için, ekonomik politika modelinin gözden geçirilmesi gerekiyor. Bugünkü şartlarda Türkiye'de nasıl bir ekonomik politika modeli uygulanmalıdır ve bu politika içinde bütçenin yeri ne olmalıdır? Benim önerdiğim ekonomi politikası modeli; bugünkü şartlarda Türkiye'nin piyasa ekonomisi kurallarına dönüştürme cesur ve rasyonel davranması, bu cümle içerisinde döviz kuru politikasında tam piyasa kurallarına göre döviz kurunun belirlenmesi sistemine gidilmesi, bunun önceleri yüksek oranlı bir devalüasyonla başlatılıp bugünkü fazla değerlenmenin bir derece azaltılması, ondan sonra kurun dalgalanmaya bırakılması ve sanayi kesiminin özel sorunlarına dönük bir politika izlenmesidir.

Bugün Türk Sanayii bir bunalım içerisinde. Bütün incelemeler bunu göstermektedir. Sanayie revalorizasyon imkânının verilmesini, amortisman hadlerinin artırılmasını, sanayi işletme sermayesini takviye için bütçeden ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'ndan bir işletme fonu kurulmasını; geçen yıllarda hep önerdik. Sanayi üzerindeki ağır biçimde artırılan vergilerin hafifletilmesi önerisi de bunlar içindedir. Böyle bir açıdan bakıldığında zaman, bu bütçeye sanayi sektörünü de akuple etme ihtiyacı beliriyor. Bütçenin yatırım ve transfer ödeneklerinin nasıl dağıldığını tam bilemiyoruz. Bu bütçeye belki özellikle sanayinin ihtiyaçlarına cevap verecek bir transfer politikası getirmek önerilebilir. Tabii bu arada da devlet kesiminde alt yapı yatırımları dışında hiçbir yatırıma ödenek verilmemesini önermek, doğal bir davranış olacaktır. Türkiye alt yapısındaki dar-

boğazları çözebilse, sanayilini harekete geçirebilecek bir hareket yapabilse ve bu hareketi de yüksek bir döviz kuru duvarı ile koruyabilse; atıl boş kapasiteyi değerlendirilmekte etkili bir mekanizmayı geliştirmiş olacaktır.

mali yıl ile takvim yılının birleştirilmesi

ALKİN — Sayın Akgüç, mali yıla takvim yılının birleştirilmesi üzerindeki tartışmaları biliyorsunuz. Bazılarına göre bunun anlamını yorumlamak bir hayli güç. Bunlar, mali yılın takvim yılından iki ay sonra başlama-

*Prof. Dr. Erdoğan ALKİN
İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi
Öğretim Üyesi*

sının bazı pratik yararları olduğunu ileri sürüyorlar. Özellikle kamu kuruluşlarının, bütçe tahminlerini yaparken buldukları yılın sonlarına doğru bazı iktisadi verileri elde edip daha gerçekçi hesaplamalar yapma olanağını buldukları, oysa şimdi böyle bir olanağın ortadan kalktığı savunuluyor. Ayrıca parlamentoda bütçe mü-

zakereleri açısından bazı sorunların ortaya çıkabileceği, örneğin ileride parlamentonun daha erken çalışmaya başlaması gerekeceği ileri sürülüyor. Sizce bu eleştiriler haklı mıdır? Yoksa, mali yıl ile takvim yılının birleştirilmesinden bazı pratik yararlar doğabilir mi?

AKGÜÇ — Sayın Kurdaş daha iyi bilirler. Türkiye mali yılı ile takvim yılını zaman zaman birleştirmiştir. Ben bunu bir ayrıntı olarak görüyorum. Fakat birleştirmedeki mantığı çok iyi anlamış değilim. Zaman zaman bu değişiklikler oluyor. Ancak ben bunun rasyonelini bir türlü bulamadım.

KURDAŞ — Sız devlet bütçesi hazırlanırken bir takım ekonomik tetkiklerin yapıldığını, gerekli verilerin toplandığını, ona göre bir bütçe politikası geliştirildiğini mi tahmin ediyorsunuz? Aslında ben bunların yapıldığını hiç sanmıyorum. Hiç bir daire kendi bütçesini formüle ederken genel bir ekonomik analiz yapmaz. Geçen yılki bütçeler alınır, Maliye ile pazarlık marjı konur, bürokratik rekabetler dikkate alınır ve böylece hazırlanır. Ben aslında mali yıl başlangıcının 1 Ocak'a alınmasını faydalı görüyorum. Bunun şöyle bir faydası olacaktır. Martta çıkan bir bütçeye bağlı yeni ihalelerin dosya hazırlanması safhası 2 - 2,5 ay sürüyor. İhale çok defa mayısta, haziranda, hatta temmuzda açılıyor. Böylece inşaat mevsiminin önemli bir kısmı geçmiş oluyor. Her iktidar değişikliğinde tereddütler sebebiyle idarenin bu ataleti biraz daha yoğunlaşıyor. Bir tarafta atıl bekleyen inşaat sanayii, makina ve ara mali yapan sanayi kesimi var, talep noksanlığından duruyor. Öte taraftan devlet, ihalelerini büyük aralıklarla çıkarıyor. Bu sene de aynı şey oldu. Biraz cesur davranan bir genel müdür erken ihale çıkarsa, bu sefer çok kolay itham altına girebiliyor, tahkikatlara sürük-

leniyor. Ayrıca martta başlayan bir bütçe için yapılan tahminler aslında garip bir yıl tahmini oluyor. Bir yıldan 10 ay öbür yıldan iki ay alıyor-sunuz. Halbuki takvim yılı bir bütünlük arzedecek.

bütçe ile getirilen vergi yükü ağır mı?

ALKİN — Sayın Akgüç, bütçede gelir tahminlerine bakıldığında, vergi yükünde bir artış olduğu gözlenmektedir. Bu artışın aslında Türk ekonomisinin tahammül edemeyeceği bir artış olduğunu ileri sürenler de var. Size göre bu vergi yükü ağır mıdır?

AKGÜÇ — Son 5-6 yıllık vergi yükü oranlarına bakarsak, 1977'de vergi hasılatının Gayri Safi Millî Hasıla'ya oranı 19,3'müş. Bu oran sonraları devamlı düşme göstermiş ve 1980'de 16,9'a kadar düşmüş. 1981 yılında ise bu oran tekrar % 20,1'e yükselmiş. Bu da gösteriyor ki 1981 yılında devlet daha ciddi bir vergi toplama çabası içerisine girmiştir ve son 5-6 yıllık dönemde en yüksek orana ulaşmış vaziyettedir. 1982 Bütçesi'nde ise demin yapmış olduğumuz tahminlere göre vergi gelirlerinin Gayri Safi Millî Hasıla'ya oranının artması beklenemez. 1982 yılında da aşağı yukarı vergi gelirlerinin Gayri Safi Millî Hasıla'ya oranı % 20'nin biraz üzerinde olacaktır. Bu da benim kanıma göre Türk ekonomisinin taşıyamayaacağı büyük bir ağırlık ifade etmez. Fert başına millî geliri bu düzeyde olan bir ülkede, herhalde % 20'lik bir vergi yükünün ağır bir vergi yükü olarak nitelendirilmemesi gerektiği kanısındayım.

ALKİN — Bazı vergi teorisyenlerinin savunduğu bir görüş var. Bu görüş iki yıldır sürekli tartışılıyor. % 20 oranının Türkiye gibi bir ülkede maksimum vergi yükü oranı olabile-

ceği ve bundan ileri hangi yasal düzenlemeyi getirirseniz getirin, bu yükün artırılmayacağı ileri sürülmektedir. Bu görüşte olanlar vergisi hâlen ağırlaşmış olan kesimlerin vergi yükünü azaltan, fakat vergilendirilmesi görece olarak daha hafif olan kesimlere vergi yükü kaydırılan bir uygulamanın vergi reformu anlamına geleceğini ve Maliye'nin vergi yükünü arttırmak için vergi reformu yapmasının hiçbir sonuç vermeyeceğini iddia ediyorlar. Bu konuda sizin fikriniz nedir?

AKGÜÇ — Benim kanaatime göre de Türkiye'de iki şeye dikkat etmek lazım. Bunlardan birincisi vergi yükünü çeşitli mükellef gruplarında sektörler itibariyle mümkün olduğu kadar adil dağıtmak, ikincisi de toplanan vergilerin rasyonel kullanılması... Türkiye'de bence kaynakların kullanımı meselesi ön planda incelenmesi gerekli bir konudur. Bu konu genellikle ikinci plana itilmektedir. Bu konu tasarruf hacminden de daha önemli bir sorun olarak karşımıza çıkıyor. Türkiye'de kaynak dağılımında etkili olan iki önemli araç var. Bunlardan biri bütçe politikası, öteki de bankacılık sistemi, Bu nedenle Sayın Kurdaş'ın de değindiği gibi 1982 yılı Bütçesi hakkında çok daha gerçekçi bir değerlendirme yapabilmemiz için özellikle yatırım harcamalarının ayırntısına bakmamız lazım. Maliye Bakanının ifadesine göre bu dönemde daha çok altyapı yatırımlarına önem verilmektedir. Aslında benim de ötedenberi söylemeye çalıştığım gibi Türkiye'de darboğaz yaratan konulardan bir tanesi de bu altyapı meselesidir. Bu itibarla Türkiye altyapısını muhakkak yapmak zorundadır. Ben 1981 yılını bu bakımdan ümitli bir yıl olarak görmüştüm. Yani altyapı yatırımlarına daha fazla fon ayrılabilceği, bu konuda daha fazla gayret sarfedileceği konusunda bir görüşe sahiptim. Fakat zannediyorum ki 1981'de

bu pek gerçekleşmedi. 1982'nin yatırım ödeneklerine bakarsak, global olarak bunun da 1981'den çok farklı bir kaynak kullanımını olmadığını görüyoruz.

ALKİN — Doğal olarak KİT yatırımlarını da hesaba katıyorsunuz herhalde.

alt yapı yatırımlarına hız verilmesi gerekirdi

AKGÜÇ — Genel bütçeye bakıyorum. Genel bütçeye baktığımız zaman, konsolide bütçe içerisinde yatırımlar % 21'lik bir paya sahip. Geçen sene de bu aşağı yukarı % 20 civarında idi. Demek ki yatırım ödeneklerinde görece bir büyüme yok. Halbuki Türkiye bu dönemde altyapı yatırımlarına hız vermişti. Bunun yaratacağı bir hareketlenme ile, belki diğer sektörlerdeki atıl kapasiteyi de harekete getirme olanağı bulunabilirdi. Türkiye'de sanayinin yaşamış olduğu şoku şöyle izah etmek mümkündür. Türkiye'de sanayi kesimi yatırımlarının çok önemli bir kısmını hep iç pazar büyümesine dayanarak yapmıştır. Bunu rakam olarak da ifade etmek mümkündür. Yurt içinde de bunu araştıran uzmanlarımız ve ayrıca Dünya Bankası'nın raporu var. Türkiye'de yatırımların % 80 kadarı iç piyasaya dönük olarak yapılmıştır. Böyle bir alışkanlığa sahip Türk sanayinin iç pazar kısıldığında dışarıya birden açılma zorunda kalması çok etkisi yaratmıştır.

Şunu da tartışmak lazım. Türkiye ahlında yüzölçümü olarak, nüfus olarak, iç pazar olarak büyük bir ülkedir. Böyle bir ülkede iç pazar kolaylıkla devreden çıkarılamaz. Yani iç pazar sanayicinin vereceği kararlarda çok önemli bir ağırlığa sahiptir. O nedenle Türkiye'de iç pazarı büyük ölçüde daralmadan sorunlarımıza bir

çözüm getirmemiz gerektiği kanısındayım. Ayrıca enflasyonu yalnızca talep enflasyonu olarak anlıyoruz. Ancak son zamanlarda iç pazarda büyük bir daralmaya ve stokların birikmesine rağmen gene de oldukça önemli boyutlarda fiyat artışı olayı ile karşılaştık. Bu fiyat artışları geçen yıla nazaran düşük bir enflasyon oranıdır, ama Batı dünyası, örneğin OECD ortalaması ile karşılaştırdığımız zaman, oldukça yüksek bir enflasyon oranı sayılabilir. Bu enflasyonun nereden kaynaklandığını da iyi analiz etmemiz lazım. Çünkü enflasyon farklı kaynaklardan doğuyor ise alınacak tedbirler de çok değişik olacaktır. Zannediyorum Türkiye'de son yılda görülen % 35 - 40'lık fiyat artışlarında talepten gelen baskıdan çok maliyetlerden gelen bir baskı söz konusudur.

maliyetler, fiyatlar, kârlılık ve talep arasındaki ilişkiler

ALKİN — Burada bir ufak saplama yapmama izin verin. Sizin analizinize karşıt görüşler de var. Bunlara göre maliyetten gelen baskılarla fiyatların yükseltilebilmesi için, mamul üretip satanların yine aşırı bir talep karşısında olmaları gerekir. Eğer talep çekmiyorsa, yalnızca maliyetlerin itmesiyle fiyatlar yükselmeyebilir. Fakat satıcılar, talep daralığında üstten, maliyet yükseldiği zaman alttan sıkışır ve böyle kâr marjları daralarak enflasyon oranı gene olduğu yerde sayabilir ve hatta gelir dağılımında bu bakımdan olumlu bir değişim bile meydana gelebilir. Tekrar etmek gerekirse, satıcı maliyet artışlarını doğrudan doğruya ya da kısmen fiyatlara yansıtılabiliyorsa, talebin fiyatları çekici etkisi hâlâ devam etmektedir.

AKGÜÇ — Bu konuda elastiklik-

lere bakmak gerekmektedir. Bazı endüstri kolları esneklikten yoksun olduğundan, maliyet yükselmesi dolayısıyla kâr marjları gerçekten daralıyor. Ancak diğer bazı sanayilerde esneklik daha elverişli olduğu için, onlar maliyet artışlarını fiyatlara yansıtıyorlar. Bir de şu sorun var: Yüksek gelirli gruplara hitabeden endüstriler, gelir dağılımının bozulduğu dönemlerde daha az etkileniyorlar ve fiyatlarını artırılabiliyorlar. Buna mukabil düşük gelirli gruplara hitabeden endüstriler ise daha çok sıkıntı çekiyorlar. Bu nedenle talebin hem fiyat esnekliği hem de gelir esnekliği yönünden analizler yapılması gerektiği kanısındayım. Bu konuda sanayinin tümü için bir genelleme yapmaktan ziyade, bu analizi sektörler göre yapıp buna göre bir sonuca varılması daha doğru olacaktır.

kurumlar vergisinin oranı indirilmeli mi?

KURDAŞ — Vergi konusunda bir noktayı açabilir miyim? Sayın Alkin bana «Nasıl bir bütçe politikası izleyelim?» diye sordu. Ben de konuyu daha çok hacim ve gider açısından ortaya koydum. Ancak vergi gelirleri açısından bence şu öneriyi de yapmakta zorunluluk vardır: Bu hacimde bir bütçenin normal kaynaklardan karşılanamaması savunulamaz. Bütçe normal kaynaklardan karşılanmalıdır. Bütçe gelirlerinin sektörler arasında dağılımında, üretici sektörlerden, tüketici sektörler yük kaydırmak zorunluluğu çok açıktır. Bunu geçen sene de vurguladık. 1981 yılındaki vergi reformunun yükü çok ağır bir biçimde sanayi kesimi üzerine yığıldı. Kurumlar Vergisi, harçlar, damga resimleri gibi vergiler sanayi kesimi üzerinde yoğunlaştı. Halbuki bu kesim bunalımda olan bir kesimdir.

Binaenaleyh 1982 Bütçesi'nde bu kesimin vergilerini azaltmak ve fakat tüketim vergilerini büyük ölçüde artıracak tedbirler almak lazımdır. O zaman bu vergi hacmi tutturulur, ama sanayie olan negatif etkileri ortadan kaldırılır. Yani kısaca bu sene Kurumlar Vergisi'nin mutlaka indirilmesi, damga resimleri gibi vergilerin kaldırılması, sanayicinin yapacağı yatırımları olumsuz yönde etkileyen vergilerinin hafifletilmesi gerekir. Sanayinin aldığı krediler üzerinde bile devletin çok ağır bir yükü var. Hem mevduattan vergi alıyor, hem de banka faizlerinde Gider Vergisi ve bildiğiniz fon vergileri var. Binaenaleyh bütçenin gelir açısından genel hacmini azaltmak savunulamazsa da, vergilerin sektörler arasında yani üretici kesim ile tüketici kesim arasında yeniden dağılımını sağlamak isabetli olur.

AKGÜÇ — Ben Kurumlar Vergisi'nde genel bir indirim yapılmasına karşıyım. Kurumlar Vergisi'nde teşvik edilen bazı sektörler var. Bunlar Kurumlar Vergisi'nden bağımsız tutulmuşlar. Sınai ürünün ihracatı, turizm gelirleri, dış ülkelere yapılan mühendislik hizmetlerinden elde edilen gelirler, su ürünleri, yaş sebze ve meyve ihracatından elde edilen gelirler, devlet tahvilleri faizleri gibi gelirlerde önemli indirimler var. Yani Kurumlar Vergisi oranı nominal olarak % 50 gözükmesine rağmen, Kurumlar Vergisi yükü bu indirimler dikkate alındığında, bu % 50 nominal rakamın çok altındadır. Ancak bu teşvikleri bir ölçüde azaltan bir etmen var. O da stopaj meselesidir. Benim buradaki önerim, Kurumlar Vergisi'nin düşürülmemesi, fakat Gelir Vergisi stopajının gelirler dağılımındaki müddetçe -yani firmanın oto finansmanında kullandığı sürece- yapılmaması yönündedir. Böylece ihracatçı olan firmaya, yeni yatırım yapmış olan firmaya ilave bir fon sağlamış oluruz.

Kurumlar Vergisi'ni genelde % 40'a indirirsek, bu gibi işleri yapmayan firmalar da bundan yararlanırlar.

ALKİN — Sayın Kurdaş, bazı sanayiciler teşvik önlemlerinin bazen iyi niyetle kullanılmadığını, bu nedenle Kurumlar Vergisi'nde genel bir indirimin daha tutarlı olacağını savunuyorlar. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

KURDAŞ — Ben bu kabil ayırımların işlemediğine veya suistimal edildiğine çok tanık olmuşumdur. Genel bir azaltmanın bütün sanayi kesimini harekete getireceği kanısındayım. Zaten bu ayırımlardan kim yararlanıyor? İyi organize olmuş 5-10 müessesese. Bugün ihracata verilen teşviklere de bu açıdan epey itiraz ettik. Döviz kurunu hakkıyla değerlendirmeyen bu karışık sistemle, teşvik uygulamasından birkaç becerikli firma yararlanıyor. Özellikle küçük ve orta boy sanayi bu konuları hiç bilmiyor. Onun için Kurumlar Vergisi'nde seyyanen azaltma olmalıdır. Bu sene devlet cömert davranmalıdır. Bunu bilhassa vurguluyorum. Türk sanayiini bu bunalımdan çıkarmak için, devlet bilhassa orta ve küçük sanayi kapsıyacak tedbirleri formüle edip cömert davranmalıdır.

sanayii bunalıma iten etken nedir?

AKGÜÇ — Sanayii bunalıma iten etken, vergilerin artırılması mıdır, yoksa firmaların karşılaşmış olduğu talep sıkışması olayı mıdır? Eğer mesele sadece vergiler yahut iç fonun yaratılamaması olsa idi, mesele şöyle çözümlenebilirdi. Firma vergisini öder, diğer taraftan borçlanma yoluyla belki bu açığını kapatırdı. Halbuki bugün temel sorun satışlardaki reel düşümedir. Ve dolayısıyla firmalar yapmış oldukları üretimin önemli bir kısmı-

nı stok olarak taşımak mecburiyetindedirler. Bu durum işletme sermayesi ihtiyacını artırmaktadır. Sanayinin sorununu çözenin büyük ölçüde talebi canlandırmakla gerçekleşebileceği kanısındayım. Niye iç talep üzerinde bu kadar duruyoruz? Çünkü Türkiye'de ihracatın Gayri Safi Milli Hasıla'ya oranı çok düşüktür. İhracatı büyük ölçüde artırdığımızı farzedin. Bu artış hiçbir zaman iç talepteki kısılmayı karşılayamaz. Türkiye ötedenberi izlemiş olduğu strateji dolaşısıyla, belki de konumu dolayısıyla, dış ticareti ekonomisinde fazla önemli yer işgal etmeyen bir ülke olmuştur. Bu durumu bir iki yıl içerisinde çok büyük oranda değiştirmek mümkün değildir. O nedenle, önümüzdeki yıl hakikaten sanayinin sorunlarını hafifletmek istiyorsak, iç talebi canlandırmamız lazımdır.

KURDAŞ — Nasıl canlandıracaksınız?

AKGÜÇ — Canlandırma meselesinde deminki önerimize geliyoruz. Önerimiz şu idi: Devlet bir takım harcamalar, mesela bayındırlık ve altyapı harcamaları yapsın. Bunun yaratmış olduğu bir gelir olacaktır. Bu gelirlerden yapılan harcamalar ister istemez tüketim malı üreten endüstrilere de yansiyacaktır. Ekonomide atıl kapasite varsa, böylece bu atıl kapasite de harekete gelmiş olacaktır.

ALKİN — Sayın Akgüç, sözlerinizden anlaşıldığına göre siz de «arz» yanlısınız. Sayın Kurdaş, arzı uyarak istikrar uygulamasını devam ettirmek mümkün müdür?

KURDAŞ — Konuyu iyi açtınız, tartışalım. Devlet kesiminden talep yaratmak bugünkü Türk bütçesinin rijitidesi karşısında çok zordur. Şu halde özel kesimi yatırıma teşvik etmek gerekecektir. Yatırım talebini canlandırmanın bir yolu kârlılığı canlandırmaktır. Devlet kesiminde yara-

tılacak talep canlılığı enflasyona gitmemek kaydıyla sınırlı olabilir. Siz talebi istediğiniz kadar canlandırın. Bir firma kârının % 58'ini devlete verirse, üretimine nasıl devam edip de yatırım yapacaktır? Yapılacak şey aslında tek yönlü değildir. Talebi canlandırarak tedbirler yanında şirketlerin mali bünyelerini takviye edecek «yeniden değerlendirme» gibi tedbirler de alınmalı, ayrıca şirketlerin üzerindeki mali yükler hafifletilmelidir.

AKGÜÇ — Kurumlara, demin de söylediğim gibi, bir çok bağımsızlık getirilmiştir. Yani fiili vergi oranına baktarsak, bu oran nominalin çok altındadır. Üstelik kurumlar vergilerinin bir sene sonra ödemektedirler. Vergiyi bir sene sonra ödemek demek, aslında en azından % 25 enflasyon oranından yararlanmak demektir.

KURDAŞ — Ama enflasyonu % 50'lerde seyreden bir ekonomide, genelde % 12 kâr eden bir sektörün, bu kârının da % 7'sini elinden alıyorsunuz. Bu olacak iş değildir. Devlet hiç değilse Kurumlar Vergisi'nde bir müterakki sistem düşünmelidir.

ALKİN — Sayın Torun, biraz da memurların sorunlarına dönelim. Bu % 25 net zam mekanizmasını da kamuoyu bir türlü anlayamadı. Nasıl bir % 25; bürt mü, net mi? Net ise bütün memurlara yansiyacak % 25 mi, yoksa global bir % 25 zam mı? Global zam bir adaletsizlik yaratacak mı?

gelir dağılımındaki bozukluk devam ediyor

TORUN — Konuyu biraz daha geriden alalım. Türkiye'de 1981'lere gelinceye kadar «enflasyon içinde duraklama» dediğimiz bir olay yaşandı. % 40 enflasyon haddi yaşandıktan sonra gelirlere % 25 bir ilave yap-

mak, bir önceki yılın hayat standardını daha da düşürmek demektir. Zannederim devlet kesiminde yapılan % 25 zamma paralel olarak, özel kesimde de Yüksek Hakem Kurulu'nun kabul etme eğiliminde olduğu aynı civarda bir zam uygulanacaktır. Bu ise 1975-1976'lardan beri süregelen gelir dağılımındaki bozulmayı devam ettirecektir. Gelir dağılımındaki bozulma karşımıza bir olay çıkarıyor. Siz gelir dağılımına ve talep kompozisyonuna göre bir ekonomik kapasite yaratmışsınız. Bu ekonominin ürünleri, belli gelir zümrelerine belli mallar arz etmekle dengeye kavuşmuş. Ama daha sonra gelir sahipleri arasında gelir kompozisyonunu değiştirmişsiniz, yüksek gelirlilerin gelirlerini artırmışsınız, düşük gelirliğin gelirlerini düşürmüştünüz. Ancak büyük kitle düşük gelir sahibi olduğundan, onların talep ettikleri mallar da harciyelem dedikimiz mallardan oluştuğundan, buradaki kapasite yetersiz kalmaya başlamış. Yüksek gelir sınıflarında ise talep lüks mallara doğru kaymış durumda. Mesela Türkiye'de imal edilen otomobiller orta gelir sınıfına hatıta ortanın üstü sınıfa hitap edecek tarzda yapılırken, orta sınıfın geliri azaldıkça, bu otomobillere karşı talep düşmüştür. Buna mukabil yüksek gelirler daha da arttığı için, onların da talebi Avrupa otomobillerine kaymaya başlamıştır. Bu yüzden orta gelire hitap eden otomobiller talep bulamaz olmuştur. Aynı durumu beyaz mallarda da, dayanıklı tüketim mamullerinde de görüyoruz.

Sanayinin 1980'lere kadar teşekül etmiş olan yapısı, 1981 ve 1982'lerdeki talep kompozisyonuna uygun değil. Ve o yüzden fiyat endekslerindeki detaylara indiğimiz zaman, düşük gelir zümrelerinin talep ettiği malların fiyatlarında daha yüksek bir artış, diğerlerinde daha düşük oranlarda bir artış görmekteyiz. Ayrıca tasarrufların büyük bir kısmı Türki-

nomisinin dışına doğru gidiyor. Türk ekonomisi şimdi öyle bir durumdaki, kendi ürettiği mallara talep yok, ekonomide üretilmeyen mallara talep var. Talep ile arz arasındaki bu uyumsuzluğun yanı sıra, ekonomide kapasitenin talebe uygun olmamasından kaynaklanan bir dengesizlik olayı yaşanıyor. Bu durumda biz, «Aynı sistem içinde enflasyonu daha da düşüreceğiz.» diyoruz. Gelir dağılımını düzeltilebilirlik kaydıyla, enflasyonu sifıra kadar düşürmekte tabii yarar vardır. Ama gelir dağılımını düzeltmeden veya gelir dağılımının aynı bozulma istikametinde gitmesine göz yummak suretiyle enflasyonu kontrol edeceksek, ekonominin arz ve talebi arasındaki dengesizliği daha da bozacağız demektir. Dengeyi sağlamak için ihracat yapılınsın, deniyor. Halbuki ne kalite ne de maliyetler bakımından ekonomi buna hazır değil. Çünkü bütün yatırımlar iç pazara göre yapılmış.

ekonominin yapısı ve serbest piyasa mekanizmasına geçme konusunda görüşler

Öte yandan ekonominin yapısında, gene dışarıya açılmakta karşılaşmış en önemli darboğazlardan iki tanesi karşımıza çıkıyor. Bunlardan birisi ulaştırma. Ulaştırma maliyetleri o kadar yüksek ki, Ortadoğu'da bile Uzakdoğu ülkeleri ile ulaştırma masrafları açısından rekabet ciddi problem olmuş. İkincisi ambalaj. Ambalaj uzak mesafeler için ve deniz aşırı ülkeler için hiç düşünülmemiş. Hele yüksek gelir zümresindeki kişilerin talebine uygun kalitede ambalaj hiç yok. Bugün ekonomide durmuş veya durma noktasına çok yaklaşmış olan sektörler var. Bunlar ciddi bunalımindedirler. Bunu kamu kesimi kıs-

men telafi etmek zorundadır. Kısa vadede yapabileceği şey, tıkanmış olan sektörlerle sübvansiyonlar vererek bunları dışarıya doğru itmek veya içeride talep yaratmaktır. Onun için ekonominin ciddi bir şekilde kontrol altına alınması zorunluğu ile karşı karşıyayız. Bu yapılmazsa, ekonomi şimdiki aksak piyasa mekanizması içinde kendi kendini düzeltemez. Piyasa mekanizması içine girmek, bu yapıda mümkün değildir. Zaten bu yoldaki denemelerin başarısızlığı bir yerde karşımıza çıkıyor.

KURDAŞ — Döviz kurunu serbest bırakırsanız faydalı olmaz mı?

TORUN — Efendim, piyasa yalnız döviz kuru meselesi değildir.

KURDAŞ — Faizden kısmen serbest bırakılması dahi faydalı sonuç vermedi mi?

TORUN — Bugün para talebinin geldiği yer, büyük kısmı itibariyle fiilen ölmüş veya suni teneffüslü yaşamakta olan işletmelerdir. Çünkü genelde yıllık % 12 kâr haddi ile ve bunun karşısında aylık % 12 faiz ile faaliyette bulunan işletmeler... % 8 ila % 12 faizi, nominal olsa bile, sağlıklı bir işletmenin gerçek bir hesaba dayanarak ödemesine imkân yoktur. Bu karlılıkta işletme yoktur Türkiye'de. O halde bu faizi kim ödüyor ve nasıl ödeyebiliyor? Bu faizli ödeyenler, suni teneffüslü ayakta kalmış ve yaşar görünmekte olan, aslında hayatını tamamlamış olan işletmelerdir. Bunlar borcu ödemek niyeti ile alıyorlar. Bugün bankacılık kesiminde bile, mevduatı artıran en önemli unsurlardan birisi, ödenmeyen faizlerin mevduata dönüşmüş olmasıdır. Sınai Kalkınma Bankası ve diğer bankalar acaba gerçekten alacaklarını vadesinde tahsil etme gücüne sahipler mi?

KURDAŞ — Şu halde neyi öneriyorsunuz Sayın Torun?

TORUN — Demek istiyorum ki, serbest piyasa mekanizmasının çalışabilmesi için, serbest piyasa içinde sağlıklı müesseseler ve sağlıklı işlemler kurulları olması lazım.

KURDAŞ — Bir taraftan serbest piyasa mekanizmasını oluştururken, öbür taraftan da böyle bir piyasanın sağlıklı işlemlerini sağlayacak ön tedbirleri, yan tedbirleri ve gerekli kurulları getiremez misiniz?

TORUN — Getirebilirsiniz, ama uzun bir zaman ister. Para arzını serbest piyasa mekanizmasına bıraktığımız zaman, bankalarımızın sağlıklı müesseseyi sağlıklı müesseseden ayırt edip kredileri ona göre verme alışkanlığını kazanması kolay değildir.

KURDAŞ — Her şeye masa başındaki bürokratlar mı karar verecek?

TORUN — Serbest piyasada bankalar yapar bunu. Ama bizim banka sistemimiz buna göre kurulmamıştır. Banka sistemini buna göre ayarlamak lazım. Aslında bankalar bu işi zaten bürokratlara bırakmış. Serbest piyasa mekanizmasına göre kendisini ayarlamamış olan bu banka sistemi, kaynakları şeklen en yüksek faizi verene tahsis ediyor. Aslında bankanın işletmeyi tetkik edip ödeme gücüne bakması, ondan sonra da faiz üzerinde pazarlık yapması lazım. Önce ödeme gücüne baksalar idi, bankalar bugünkü kredilerin belki yarısını bu müesseselere veremezlerdi. Şimdi niçin alacaklarını tahsil edemiyorlar? Çünkü kredi verdikleri firmaların ödeme gücü yok. Benzeri durumlar, teşvikten yararlanan kurumlar için de bahis konusudur. Bugün teşvikten yararlanmakta olan müesseseler, gerçekten teşvikten yararlanma amacıyla uygun olarak mı kullanırlar bu kaynakları? İhracat kredilerinde görüldüğü gibi, firmaların büyük bir kısmı için bu sorunun cevabı «hayır»dır.

KURDAŞ — Aslında piyasa mekanizmasının tam tersi yapıldığından, mesela dövizin kıymeti gerçekçi biçimde tespit edilmeyip idari mekanizmalarla suni ihracat kredileri verildiğinden, tabiidir ki açık gözler bu durumdan yararlanıyorlar.

TORUN — Serbest piyasaya gitmek için her şeyi buna göre ayarlamamız lazımdır. Bugünden yarına yapamazsınız bunu. «Başlayalım.» dersiniz, tamam. Ama bana sorarsanız, hiçbir zaman başlayamayacağız. Osmanlı İmparatorluğu denemiş bunu, başarılı olamamış. Bu kadar zayıf bir ekonomi yapısı ile serbest piyasa mekanizmasını kurup dünya pazarlarına girmeye kalkarsak, Osmanlı İmparatorluğu'nun geldiği yere geliriz.

KURDAŞ — Osmanlı İmparatorluğu bunu yapmamıştır ki.

TORUN — Bence Osmanlı İmparatorluğu tam bir serbest piyasa mekanizması içinde yaşamıştır.

KURDAŞ — Dünyada piyasa mekanizmasının genel kurallarına iyi kötü işlerlik vermiş ve böylece bizden çok sağlıklı kalkınmış olan ülkeler var.

TORUN — Bunlardan hiçbirisi o dönemde serbest piyasa mekanizması ile kalkınmamıştır.

KURDAŞ — Ya neyle kalkınmışlardır?

TORUN — Kontrol ve devlet desteği ile. Serbest piyasa mekanizması bir ringe benzer. O ringe çıkarsanız kurulları bellidir. Güçlü olan zayıf olanı döver. Benim serbest piyasa hakkındaki kanaatim budur. Eğer zayıf ekonomi ile güçlü ekonomi serbest piyasa mekanizmasında karşılaşacaklar ise, güçlü ekonomi zayıf ekonomiyi dalma sömürür. Güçlü olduğu için sömürür. Çünkü serbest piyasa mekanizması buna göre kurulmuştur.

KURDAŞ — Bizim oluşturduğumuz mekanizmada biz kimlere sömürülmedik ki?

TORUN — Biz serbest piyasayı neye karşı, hangi mekanizmaya karşı çıkarıyoruz? Sistemsizliğe karşı. Sistemsizlikle mukayese ederseniz, serbest piyasa mekanizması daha iyidir. Ama, «Bizim koşullarımız içinde en iyisi hangisidir?» dersanız, cevabım «planlı ekonomi»dir. Zayıf bir ekonomi olduğumuz için, ringe güçlü bir ekonomi ile aynı koşullar altında çıkamayız.

KURDAŞ — Bazı ülkeler planlı ekonominin sonunda bir fiyat mekanizmasına, bir piyasa sistemine gidiyorlar. İçlerinde başarılı olanlar da onlar. Türkiye de böyle bir denemede bulunamaz mı?

TORUN — Türkiye'de gerçek planlama denemesi iki dönem yapılmıştır. (1) 1932-1938 arasında. Bu dönem Türk ekonomisinin en başarı-

lı olduğu dönemdir. (2) 1963-1967 arası. Galiba bu dönem de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki en başarılı dönemdir. Deneme derken şunu kast ediyorum: Planlamanın nisbeten ciddiye alınması ve ciddi ekonomik politikaların uygulanması. Bu dönemler benim kanaatime göre Türk ekonomisinin en iyi gelişme gösterdiği dönemler olmuştur. Ondan sonra tamamıyla keyfi politikalara gidilmiştir. Çünkü planın bir hesabı ve sistemi vardır. Serbest piyasa ekonomisinde bizim ekonomi yaşayamaz. Özel teşebbüs bunu bildiği için, aslında Türkiye'de serbest piyasa ekonomisini katiyen istememiştir. İstememesi de son derece rasyoneldir. Bizim hangi müteşebbisimiz serbest piyasa mekanizması içinde yaşama gücüne sahiptir? Galiba sadece tekstil sektörü... Biraz daha zorlarsanız, belki bir iki sektör daha bulursunuz.

tartışmaların özeti

ALKİN — Bugünkü açık oturumda ortaya çıkan sonuçlar şöyle özetlenebilir: 1982 yılı bütçesi söz konusu yıl için öngörülen büyüme hızına paralel bir boyutta bütçe izlenimi vermektedir. Ancak yatırım ödeneklerinde geçen yıla nazaran oransal bir artış olmadığından, bu bütçenin ekonomiyi harekete getircisi etkisi pek güçlü olmayacaktır. Gelir tahminleri aşırı olmamakla birlikte, tam anlamıyla gerçekçi de değildir. Bu bütçenin yapısında da, yıl içinde ödeneklerin artmasına yol açacak mekanizmalar devam etmektedir. Mali yıl ile takvim yılının birleşmesinden bazı yararlar sağlanabilir. Öte yandan Türkiye'de vergiyi sektörler arasında adaletilik olarak dağıtmak gerekmektedir.

Dergi'nin Notu: Yukarıda sunulan «Açık Oturum» 12 Aralık 1981 tarihinde yapılmıştır.

1955-1979 yılları arasında Türkiye'nin temel ekonomik sorunları

*** Hatalı tutum ve politikalara doğru cevapların bulunması.**

Neden ve nasıl bu günlere geldik ?

İsteme adresi: Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Çatalçeşme Sokak No. 17/4, Cağaloğlu - İstanbul
Telefon: 26 34 11

HİSARBANK

Müteahhit gibi yapıcıdır

Sanayici gibi planlıdır

İthalatçı gibi bilinçlidir

İhracatçı gibi girişkendir

Tüccar gibi yeteneklidir

İşadamı gibi mütesebbistir

HİSARBANK

'Kale gibi banka'

Grup Şirketlerde Çapraz Hissedarlık Sorunu

EGE CANSEN

TÜRK iş hayatında grup şirketlerin ağırlıkları gitgide artmaktadır. Bu grup şirketler ya bir holding şirketinin şemsiyesi altında toplanmakta ya da, belli bir veya birkaç şahsın doğrudan veya dolaylı hâkimiyetinin tesis edildiği bir görünüm arz etmektedirler.

İster kısmen veya tamamen adı holding olan veya olmadığı halde bir holding şirketi olarak çalışan bir ana şirketin şemsiyesi altında toplansın, isterse bir veya birkaç belli kişinin dolaylı ya da dolaysız hâkimiyeti altında olsun «grup şirketleri»nin tâbi olması gereken bir dizi kurallar vardır. Bu kurallar uzun tecrübeler sonucunda ortaya çıkmış olup, varolan, özel mülkiyete dayalı serbest teşebbüs sisteminin rantabl çalışması için uyulması elzem hükümlerdir.

Sistemin rantabilitesi deyince, öncelikle, kaynak tahsislerinde isabet, müteşebbisler arasında adil rekâbet şartlarının tesisi ve üçüncü şahısların menfaatlerinin korunması anlaşılmalıdır.

Grup şirketlerin uyması gereken kurallardan biri de çapraz hissedarlığın yasak olmasıdır. Yâni, eğer A şirketi B şirketinin belli bir hissesine sa-

hipse, B şirketi A şirketinin hisselerine sahip olamaz. Bu halin dolaylı yolları dahi aynı şekilde bu kuralın ihlâli sayılır.

Grup şirketlerin uyması gereken bir diğer kural da, adı holding olmayan, yani maksat ve mevzuu sadece diğer şirketlere iştirak etmek şeklinde tanımlanmayan şirketlerin, sadece kendi maksat ve mevzularına giren sahalarda faaliyet gösteren şirketlere katılabileme mecburiyetidir.

Yâni, bir çelik döküm şirketinin bir tekstil şirketine, bir makarna üreticisi firmanın bir petrol arama şirketine hissedar olmasına cevaz verilemez.

Bugün Türkiye'de faaliyette bulunan grup şirketlerinin bu iki kurala da uymadığını görüyoruz. Bunlardan bilhassa birinci kurala riayetsizlik ciddi bir ihlâldir.

Çapraz hissedarlığı hiç bir suretle izah etmek kâbil değildir. Literatürde iştirak eden şirkete ana şirket (parent company), iştirak edilene yavru veya tâbi şirket (subsidiary), aynı ana şirketin tâbi şirketlerine de kardeş şirket (sister company) denilir. Hiç bir evlat kendî anasının anası olamaz. Eğer yavru şirketin elinde değerlendiril-

remeyeceği fonlar teşekkül ederse, bunları kâr dağıtım yoluyla ana şirkete aktarmak kâbidir. İştirak yoluyla fon nakli azınlık hissedarlarının haklarının ihlâli demektir.

Türkiye'deki cari mevzuat çapraz hissedarlığı açıklıkla yasaklamış değildir. Belki de bu husus eşyanın tabiyatına aykırı olduğu için kanun koyucu tarafından düşünülmemiştir bile... Bu konuyu muhasebe disiplini

açısından incelersek şöyle sonuçlara varırız: Diyelim ki, A şirketinin sermayesi, 1 milyar liradır ve tamamı ödenmiştir. Ancak, şirketin bilançosunu tetkik ettiğimizde iştirakler başlığı altında 990 milyon liralık B şirketinin hisse senetlerinin bulunduğunu görüyoruz. B şirketinin de sermayesi 1 milyar liradır ve tamamı ödenmiştir. Bu şirketin de bilançosunu tetkik ettiğimizde aktifte 990 milyon liralık A

Türkiye'de ve bütün dünyada

İhracat ve ithalat işlemlerinizi,
töviz, mevduat ve kredi hesaplarınız ve
diğer bütün bankacılık işlemlerinizi için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki
birinci sınıf muhabetleri ile
iştirakliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

Dış Temsilcilikler
ve İrtibat Büroları

NEWYORK

FRANKFURT

LONDRA

Essen, Batı Berlin,
Münih, Hamburg

AKBANK

güveninizin eseri

şirketine bir iştirak gözükmektedir. A ve B şirketlerinin dışta kalan 10'ar milyonluk sermayesi de (toplam 20 milyon) C adında bir şahsa aittir. Demekki her iki şirket de «C» nin hâkimiyeti, altındadır.

Câri mevzuata göre anonim şirketler ödenmiş sermayeleri (son değişiklikle sermaye artı ihtiyatlar) kadar tahvil ihracına yetkilidir. Mevzuatı düzenleyenler böyle bir kural koymakla tahvil alacak üçüncü şahısların menfaatlerini kollamayı amaçlamışlardır. A ve B şirketleri münferiden birer milyar liralık toplam iki milyar liralık tahvil ihraç edebilir. Halbuki bu şirketlerin hissedarları bu işe toplam 20 milyon özkaynak vazetmişlerdir. Bu durumda özkaynağa nisbetle 100 misli bir borçlanma, hem de tahvil ihracı gibi nisbeten kolay bir yolla temin edilebilmektedir. Kendi koyduğu kaynağa göre 100 misli borçlanmış bir müteşebbisin risk alma bakımından fazla ihtiyatlı davranmaması beklenebilir. Hatta bu tertibe giren bir müteşebbis kendi koyduğu 20 milyon lirayı yapacağı ticari işlemlerle bünye dışına çıkartabilir ve hatta A.Ş.'leri sıkıştığı bir noktadan iflasla başbaşa bırakabilir. Bu durumda A ve B şirketlerinin tahvillerini almış olan kimseler de özvarlıkları sıfıra münce olmuş bir tablo ile karşılaşabilirler.

Tahvil ihracında üçüncü şahısların haklarının korunması için akla gelen ilk tedbir, şirketlerin tahvil ihracında tavan tespit edilirken «ödenmiş sermaye + ihtiyatlar — iştirakler» formülünün uygulanmasıdır. Bu formül çapraz hissedarlığın olmadığı hallerde de geçerli olmalıdır.

Şirketlerin kendi maksat ve mevzularının dışındaki şirketlere iştirakleri konusu da üzerine dikkatle durul-

ması gereken bir konudur. Özellikle selektif kredi politikalarının izlenmesi gereken bir ekonomide açılacak kredilerin gerçekten tahsis edilen sahalara gidip gitmediğini takip edebilmek için iştiraklerin mevzu itibariyle tahdit edilmesi zarureti vardır.

Tarım ürünleri sahasında çalışan bir şirket aynı zamanda sermayesinin önemli bir bölümü ile bir çelik şirketine hissedar olmuşsa, tarım kredileri farkından sağlayacağı tavizli bir krediden teşviki hiç te öngörülme-yen çelik sektörüne kaynak aktarmış olur. Bu husus ekonominin en önemli problemlerinden biri olan kaynak tahsisine getirilmiş bir çarpıklıktır.

Son olarak sınıai şirketlerle bankalar arasındaki hissedarlık ilişkilerine değinmekte yarar vardır. Bu hissedarlık ilişkileri ister tek yönlü, ister çapraz olsun herhalukârda ekonomi için sakatlıktır.

Sınıai şirketler eğer bankalara hissedar olmak istiyorlarsa, bunun bir tek maksadı vardır. O da kredi ilişkilerinde banka yönetimini baskı altına almaktır. Bu husus banka yöneticilerini bankacılık kayguları dışında kaygulara iter ki, başlı başına bir verimsizlik kaynağıdır. Bankaların sınıai şirketlere iştiraki daha da vahimdir. Bu ahvalde yine banka yöneticileri, kredi müşterileri arasında bir öz-üvey ayırımı yapmağa başlarlar. Kredi kararlarını emniyet ve rantabilite kriterlerinden başka kriterlerle dağıtabilirler. Bu da bankacılık yönetiminin etkinliğini azaltacağı gibi, firmalar ve müteşebbisler arasında haksız rekâbet şartları doğurur. Her ikisi de varolan özel mülkiyete dayalı hür teşebbüs sisteminin, sistem olarak rasyonelliğini kaybetmesine sebep olur.

ODİ

Bizde 1 Numarasınız!

Diğer bankalarda herhangi bir numarasınız...

Evet, en büyük bankalardan biri değiliz. Ama yarı yüzyıllık tecrübesiyle size iyi hizmet veren bir bankayız.

Bizde sıradan bir hesap numarası değilsiniz.

Belirli, saygın bir isimsiniz.

Sizi, işinizi özellikleriyle bilen, ayrıntılarıyla tanıyan, güvenle danışabileceğiniz bir bankayız.

Odibank'ta diğer bankalardaki herşey var...

Fazlası da.

Sıcak bir dost çevresi, yakın ilgi, serviste sürat ve kolaylık...

Tercih etmez misiniz ?

Odibank 52 yıllık tecrübesiyle sizleri bekliyor.

Genç Türk Bankacılık Sistemi içindeki yarı yüzyıllık geçmişinin önemini, değerini bilerek.

Odibank
herhangi bir numara değil, 1 Numara olduğunuz bankadır.

ODİBANK

ORTADOĞU İKTİSAT BANKASI T.A.Ş.

"Bizde 1 Numara'sınız"

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DOÇ. DR. YILDIRIM KILKIŞ

1981 yılını geride bıraktığımız bu günlerde, Türk ekonomisinin genel manzarasına bakarsak; enflasyonun büyük ölçüde yavaşladığını, iç piyasalarda genel olarak yavaşlama ve durgunluğun hâkim olduğunu, buna karşılık ihracat konusunda isteksiz ve hatta başarısız olan birçok kuruluşun, ihracat patlaması teriminin sık sık kullanılmasına yol açacak şekilde istekli ve başarılı olduklarını görüyoruz.

Bir genel değerlendirme ile, Türk ekonomisinin yıllardan beri âdeta alışmış olduğu enflasyonist yapıdan ayrılmaya zorlandığını söyleyebiliriz. Tabiidir ki, ekonomik yapılarını bu enflasyonist gidişe göre düzenlemiş birçok ticari ve sınai kuruluş bu durumda şikâyetçi olacaklardır. Nitekim olmuşlardır da. 1981'in son günlerinde bazı işadamlarının konuşmaları bu şikâyetlerin dile getirilmesi olarak görülmüş ve iş âleminde görüş çatışmalarına yol açmıştır.

Kısır döngü haline gelmiş bir hızlı enflasyon ortamının, belki birçok iş âlemi mensubuna yararlı olduğunu anlamak mümkündür. Ancak enflasyonun, toplumun genel yapısına yaptığı olumsuz etkiler, gelir dağılımındaki artan eşitsizlikler ve dengesizlikler ile birlikte, toplumun yalnız ekonomik yapısını değil ahlaki yapısını da olumsuz etkileyebileceğini kabul etmek gerekir. İşte bu nedenle de sosyo-ekonomik dengemizi ve sağlığımızı tekrar elde edebilmenin sıkıntılarına katlanmak gerekliliğine işaret etmek istiyoruz.

1980 yılına nazaran 1981'de cari işlemler dengesindeki açıkların azaldığı, yatırımların hızında önemli bir yavaşlamanın görülmediği, aksine son on yılın en yüksek düzeyine ulaştığı; resmi ağızlar tarafından ifade edilmektedir.

Politik istikrarına kavuşmuş ve demokratik bir yönetime, eski hataların tekrarlanmasına imkân vermeyecek şekilde geçme çabasında olan Türkiyemizin, 1982 yılında ekonomik gelişme bakımından da olumlu bir ortam içinde olmasını diliyoruz.

1982 Yılı Programı Yayınlandı

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na uygun olarak hazırlanan ve Bakanlar Kurulunca kabul edilen 1982 Yılı Programı ile 1982 Yılı Programı'nın Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar, 30 Kasım 1981 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. Bu kararın; yatırımların, ihracatın ve döviz kazandırıcı hizmetlerin teşviki ve yönlendirilmesine ait hükümleri de yine aynı Resmî Gazete'de yer almaktadır.

Bu hükümlerin uygulanması ile ilgili maddelerden sonra, 1982 yılı genel teşvik tablosu da sektörler itibariyle açıklanmış bulunmaktadır. Teşvik tablosunun sonunda, birinci ve ikinci derecede geri kalmış yörelerin isimleri belirtilmektedir.

Banka Kurulması Yeni Şartlara Bağlandı

Maliye Bakanlığı'nın Para ve Kredi Kurulu tarafından yayınlanan 56 sayılı Karar gereğince yeni banka kurulması, mevcut bankaların gelişmesi ve yabancı bankaların şube açmaları ile ilgili gerekli şartlar açıklanmıştır.

Bakanlığın bildirisinde, yeni banka kurulmasına izin verilebilmesi için ortaklar tarafından taahhüt edilen sermayenin asgari 4 milyar TL. olması gerekmektedir. Ayrıca taahhüt edilen sermayenin en az % 50'sinin kuruluş safhasında ödenmesi şarttır. Bu şekilde ödenecek 2 milyar TL. sermaye karşılığında açılmasına izin verilecek şube sayısı 8 ile sınırlandırılmıştır. Ödenmiş sermaye 4 milyar liraya çıkıncaya kadar 2 milyar liradan sonra ödenecek her 200 milyon lira karşılığında bir şube açılması izni verilecektir. Diğer taraftan da, ödenmiş sermayenin 2 yılda 4 milyara çıkarılması şart koşulmaktadır. Şube sayısının 18'i bulmasından sonra yeni şubeler için şart koşulan miktarlar azalmaktadır.

Halen faaliyette bulunan bankaların sermaye taahhütlerini 6 ay içinde yapmaları ve bu taahhütlerini 4 yıl içinde gerçekleştirmeleri gerekmektedir.

Kendi imzanızla
paraya dönüştüreceğiniz
Emlak Kredi garantisi

**TEK
GEK**

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**
size avantaj sağlar™

Yabancı bankaların Türkiye'de açabilecekleri şube sayısı en çok 5'dir. Açılacak birinci şube için getirilmesi gerekli sermaye 6 milyon dolardan az olamaz. Diğer şubeler için bu miktar 3 milyon dolar olarak belirlenmiştir.

Özel Sektöre Mensup Kuruluşların Tahvil İhracı Hakkında Hükümler

28 Kasım 1981 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan T.C. Merkez Bankası tebliğine göre, özel sektöre mensup kuruluşlarca çıkarılacak tahvillerin miktar, faiz ve satış şartları yeniden tespit edilmiş bulunmaktadır. Buna göre, bu kuruluşların ancak iki çeşit tahvil ihraç edebilecekleri anlaşılmaktadır: Sabit faizli ve değişken faizli.

Sabit faizli tahvillerde faiz oranları, değişken faizli tahvillerde başlangıç faiz oranları, ihraç eden kuruluşlar tarafından serbestçe tespit edilebilecektir. Ancak, sabit faizli tahviller için tespit edilecek faiz oranı, bankalarca 6 aydan fazla (6 ay dahil) vadeli mevduata uygulanan azami faiz oranının 5 puan eksiğinden aşağı olamaz. Buna göre bu tür tahvillerde faiz oranının % 45'ten aşağı olamayacağı anlaşılmaktadır.

Bazı Ticaret Anlaşmalarının Süreleri Bir Yıl Uzatıldı

Ülkemizin 21 ülke ile imzalamış bulunduğu ticaret ve ödeme anlaşmalarının birer yıl daha uzatılması Bakanlar Kurulu'nca kabul edilmiştir. Bu ülkeler şunlardır: Avusturya, Hollanda, Fransa, Endonezya, İspanya, Irak, Pakistan, Finlandiya, Tunus, Fas, Hindistan, Çin Halk Cumhuriyeti, Romanya, Suriye, Çekoslovakya, Afganistan, Bangladeş, Cezayir, Macaristan, Sudan ve Sovyet Rusya.

"bankanızı seçerken
en önemli gerçeği
unutmayınız!..."

size daha iyi hizmet edebiliriz üstünlüğümüz
müşterilerimizi daha iyi tanımamızdır.

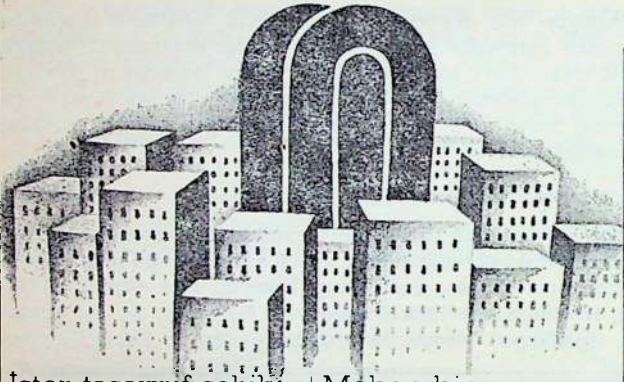

TÜRK DİŞ TİCARET BANKASI

Çağdaş banka™

KENTNYA

Türk sermaye piyasasında farklı kuruluş:

İster tasarruf sahibi
olun, ister yönetici...

Sermaye piyasasının
vermesi gereken
çok yönlü
hizmetleri size
yalnız Meban sunar.

Meban sadece bir
"borsa bankeri"
değildir.

Bu kapsamı aşar.

Meban bir
"mali kuruluş" tur.

Türk sermaye
piyasasının, ciroda
satışta, vergide
olduğu kadar
hizmette de
tek lideri
"mali kuruluş"
Meban'dır.

MEBAN

MENKUL DEĞERLER
BANKERLİK ve FİNANSMAN A.Ş.
"mali kuruluş"

**İstanbul
Merkez Subesi**
İstiklal Caddesi
Ocakule İş Merkezi No. 286
Beyoğlu - İSTANBUL
Tel.: 45 12 50 (5 hat)

Kadıköy Subesi
Rıhtım Caddesi
Derya İş Merkezi
No. 28 Kat: 3
Kadıköy - İSTANBUL
Tel.: 30 60 81 - 88 - 85

Bakırköy Subesi
İstasyon Caddesi
Ak İş Hanı No. 9/11 Kat: 3
Bakırköy - İSTANBUL
Tel.: 72 80 20 - 21 - 22

Ankara Subesi
Gazi Mustafa Kemal Bulvarı:
İğtaş Han No. 8/10
Kızılay - ANKARA
Tel.: 17 42 66 - 25 29 82

İzmir Subesi
Cumhuriyet Bulvarı:
1378 Sokak No. 4/4
Alsancak - İZMİR
Tel.: 21 47 07 - 21 47 09

"mali kuruluş" Meban.

Sermaye Piyasası

DOÇ. DR. ŞEREF TÜREN

PAY senedi pazarı geçtiğimiz ayda önemli fiyat düşüşlerine maruz kalmıştır. Nitekim portföyümüzdeki 20 pay senedi hiçbir fiyat değişikliği göstermemiş, fakat 14 pay senedi fiyat artışı ve 11 pay senedi de fiyat azalışı göstermiştir. Ortalama fiyat artışı 271 TL olup Baştaş'da 250 TL, Batı Anadolu Çimento'da 1500 TL, ve Çimsa'da 400 TL, İzocam'da 500 TL ve Kav'da 250 TL'dir. Ortalama fiyat düşüşü ise oldukça yüksek olup 1200 TL dolayındadır. Belli başlı değer kaybeden pay senetleri 400 TL ile Bağtaş, 2000 TL ile Bursa Çimento, 5000 TL ile İş Bankası ve 5150 TL ile Sarkuysan'dır.

Bu gelişmelerin sonucunda pazar indeksimiz 94.18 düzeyine gerilemiştir. Pazar indeksi bu seviyesi ile Ocak 1981'e oranla % 8.2 daha fazla, fakat geçtiğimiz aya oranla da % 6.1 daha düşüktür.

Tahvil pazarında ise yeni ihraçlar devam etmektedir. Kasım ayında 8 firma toplam 612.5 milyon TL tahvil ihraç ederek, Ocak - Kasım 1981 dönemi için toplam özel tahvil ihraç tutarının 13.690.800.000 TL. ya ulaşmasına olanak hazırlamışlardır. Aralık ayı ortasına kadar ihraç edilen tahvil tutarları ile şirket isimleri ise aşağıdaki gibidir :

Sirket İsmi	Tutar (TL)
Tetsan	234 milyon
Özgür Atermit Sanayii	34 »
Savrançoğlu	19 »
Tayfun Otomobilcilik	9 »
Anadolu Biraçılık	320 »
İpek Kâğıt	110 »
Eczacıbaşı	250 »
	976 milyon

Çıkarılan bu tahvillerin faiz oranları sabit olup, Tetsan'da nominal % 28, Özgür Atermit ve Tayfun Otomobilcilik'de % 50 ve diğerlerinde ise % 45'dir.

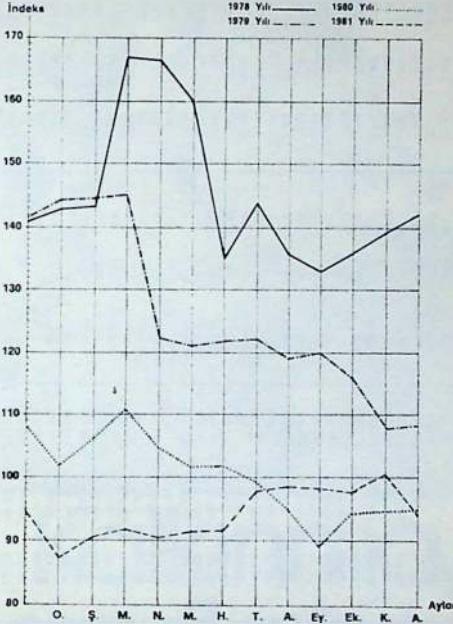
1981 yılında çıkarılmış olan tahvillerin tutar olarak, 1980 yılına oranla oldukça gerilerde kalacağı anlaşılmaktadır. Buna neden, mevduat sertifikasının rakip bir finansal varlık olarak sermaye pazarında büyük bir rağbet görmesidir. Gerek likidite, gerekse güvence ve kârlılık yönünden cazibesi büyük olan mevduat sertifikası, yatırımcıların dikkatlerinin odak noktası olmuştur. Ekonomik koşulların getirdiği talep daralması işletmeleri nakit sıkıntısı içersine sokarken, geleceklerinin ve kârlarının da belirsizlik içersine girmesine yol açmıştır. Ayrıca piyasada yaşanan bazı konkordato tecrübeleri ve yoğunlaşan piyasa bankeri iflasları, dikkatleri aşırı kârlılıktan çok güvence ve itibara bırakmaya başlamıştır. Bu gelişmeler, yatırımcıların taleplerinin tahvilden mevduat sertifikasına kaymasına neden olmuştur. Böylece bankerlerin yüksek kârlılıkla beraber sunduk-

tasarruflarınızı
değerlendirmek için
size
yol gösterecek ışık

HER YERDE HER ZAMAN
T.C. ZİRAAT BANKASI
olacaktır.

ları mevduat sertifikaları gözde menkul değer niteliğinde görünmüştür. Bu olgunun, 1982'de faaliyete geçecek Sermaye Piyasası Kurulu'nun mevduat sertifikası uygulamasına bazı önlemler getirmesine kadar devam edeceği beklenmektedir.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi
Hisse Senedli Fiyat İndeksi ve Grafiği
(Ocak 1974 = 100)

Ay	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.23	101.76	87.04
Şubat	96.11	118.57	120.82	144.09	144.25	105.08	90.24
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	120.40	101.63	91.66
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	121.69	98.19	97.63
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82	119.48	89.12	97.89
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	115.69	94.21	97.35
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	107.81	94.64	94.18

Sıra No	Kuruluşun Adı	Özellikler Sermaye (000 TL)	Tekrar Yılı Kâr (000 TL)			Dağıtılan Kâr Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL)			
			1978	1979	1980	1978	1979	1980 (Nitel)	Aralık 1980	Ekim 1981	Aralık 1981	
1	AKCİMENTO	315.000	87.400	1.447	128.819	30	d	50	1.650	1.600	1.620	1.900
2	ALİAŞ	30.000	12.900	b,d	28.108	20	25	33	1.100	1.300	1.200	1.200
3	AKGÖLÜ CAM	80.000	23.180	b,d	31.165	20	30	34	1.150	2.200	1.600	2.500
4	ASLAN	100.000	19.700	31.193	31.309	—	—	—	1.400	1.500	1.000	1.600
5	ASLAN ÇİMENTO	208.000	100.000	140.390	140.390	2	d	d	1.400	1.500	500	500
6	BACFAS	400.000	b,d	559.611	b,d	25	30	40	1.100	1.750	1.100	1.300
7	BİNAŞ	108.000	1.535	83.268	b,d	8	-12,50	d	1.000	1.300	1.000	1.000
8	BATI AMOĞLU ÇİM	75.000	68.400	7.000	223.208	50	5	60	2.350	3.500	3.500	5.000
9	BURSA ÇİMENTO	54.500	84.000	41.431	707.350	58	37,50	58	1.600	1.450	4.250	2.600
10	CELİK HALAT	170.000	145.900	187.245	372.538	40	45	50	1.320	1.600	1.600	1.120
11	ÇİMSA	180.000	44.000	105.902	260.452	12	30	100	1.200	1.200	1.800	1.800
12	ÇUKUROVA ELEKTRİK	400.000	275.600	195.242	320.178	25	25	30	1.350	1.550	1.550	1.550
13	EZGİBAŞI YATIRIM H	180.000	43.900	87.195	257.107	25	20	50	1.000	1.000	1.000	1.000
14	EGE GÜBRE	400.000	400.000	160.200	210.638	23,75	20	40	1.050	1.400	1.300	1.250
15	GÜBRE FAB	400.000	63.000	295.108	113.035	40	40	63	1.200	1.200	1.300	1.250
16	GOOD YFAR	81.000	84.300	148.025	148.025	40	40	40	1.350	1.500	1.350	1.200
17	HKTAS	200.000	64.400	138.750	281.638	39	43,75	40	1.150	1.500	1.350	1.200
18	İS BANKASI	40.000	307.552	d	2.076.072	253	203	620,7	32.000	30.000	45.000	35.000
19	İZOCAM	33.700	31.100	50.623	z.i. 8.910	100	100	240	3.000	2.400	2.100	3.000
20	KARTONSAN	224.000	148.200	307.338	1.347.531	50	50	40	1.600	2.200	2.320	2.200
21	KAV	30.000	64.400	51.220	81.406	80	100	200	5.200	4.400	4.500	4.750
22	KCC HOLDİNG	300.000	566.900	b,d	1.347.531	28	35	40	1.500	1.200	1.200	1.200
23	KOC VATRİM	400.000	150.800	228.633	184.422	27,50	20	20	900	350	750	750
24	KORDSA	502.500	145.100	309.213	1.2.737	25	20	60	1.800	2.100	2.000	2.200
25	KORUMA TARIM	315.000	157.500	171.500	617.627	49	40	70	1.600	1.600	1.750	1.800
26	LASSA	1.200.000	1.200.000	141.965	z	10	d	d	900	650	650	650
27	MAKİNA TAKİM	125.000	29.100	50.321	75.138	100	40	50	1.800	1.000	1.000	1.720
28	MENSUCAT SANTRAL	81.000	186.700	b,d	81.000	35	30	b,d	1.400	1.100	1.150	1.150
29	NASAŞ	185.000	185.000	325.844	521.037	30	40	65	1.000	1.750	1.750	1.700
30	NUH ÇİMENTO	71.500	71.500	742.453	82.500	58,25	82,50	250	82.500	12.500	12.500	12.500
31	OLMUK	150.000	59.600	114.000	226.206	20	31	50	8.500	1.950	1.900	1.800
32	OTOSAN	270.000	145.000	111.404	381.400	88,25	40	75	1.200	1.250	1.350	1.350
33	PİMAŞ	100.000	48.100	95.105	166.680	48	30	40	1.400	1.400	1.420	1.400
34	PLASTİFAY	18.000	7.700	46.844	60.221	30	62,50	75	1.200	1.100	1.950	2.000
35	POLYEN	150.000	70.400	100.355	43.750	35	50	5	2.200	1.000	2.000	2.000
36	RABAK	280.000	167.000	298.093	281.951	35	35	55	1.700	1.750	1.800	2.100
37	SARUKAN	150.000	100.000	104.618	471.147	59	109	155	1.450	5.800	5.200	650
38	SEMEN	70.000	117.400	127.549	b,d	29	65	85	4.900	2.300	2.300	2.300
39	SİFAŞ	104.000	127.500	483.116	281.000	29	60	60	1.700	6.800	6.000	8.300
40	SUNTA	80.000	104.400	105.427	82.733	78	40	15	2.850	2.250	2.250	2.250
41	T.ŞİŞ VE CAM FAB	200.000	248.000	447.216	461.701	35	40	60	2.500	2.000	2.500	2.500
42	TRANSYURK HOLDİNG	300.000	85.500	142.874	388.832	24	70	64	1.900	1.650	1.650	1.650
43	T. DEMİR DOKUM FAB	153.000	132.700	216.185	311.475	20	40	25	2.000	1.300	1.320	1.300
44	UNİROYAL	150.000	94.700	7.887	51.000	40	17,50	25	1.350	1.400	1.500	1.200
45	YAPI VE İNŞAAT BANKASI	600.000	127.800	58.800	234.389	15	d	10	1.400	1.900	1.500	400

Notlar: 1) Özdenmiş sermaye tablosundan Temmuz 1983 tarihi itibarıyla çıkarılmıştır. 2) Piyasaya çıkışları rekabetsiz olarak gösterilmektedir.

3) z.m. = zarar metrisidir. z = zarar; b,d = belli değil; d = dağılmıyor. 4) * Kuponuzuz fiyatlardır.

Kaynak: MENTAS ve MİSANK Sermaye Piyasası Bülteni

Kalkınma, tasarrufla başlar...

...Tasarrufun yatırıma dönüşmesiyle
sürer, gerçekleşir.

Sermaye piyasasının görevi,
bu oluşuma hizmet etmektir.
Banker Kastelli 21 yıldır
bu bilinçle hizmet sunuyor.
Öncüler, önceden görenler
ve ilk adımı atanlardır.

Banker Kastelli
Menkul Değerler Ticaret A.Ş.

Sermayesi 500.000.000 TL.

"Borsa Bankeri"

Garanti sözü

**Yürürlükte olan en yüksek faizi
vermeyi garanti ediyoruz.**

Garanti'ye gelin, şartları siz seçin.

İster uzun, ister kısa vadeli tüm tasarruflarınız için;

**Gelin şubelerimize,
yüksek kazanç yollarını
birlikte arayalım.**

**TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

Dalgalı Döviz Kuru Sistemi Dış Ödemeler Dengesi İçin Bir Çözüm mü?

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

I — Genel

DÖVİZ kurlarının T.C. Merkez Bankası İdare Meclisince günlük olarak saptandığı, bazı çevrelerin Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu'nun kaldırılmasını hatta konvertibiliteye geçilmesini gündeme getirdiği bu günlerde, dalgalı kur sistemine ilişkin kuramsal tartışmalara ve uygulama sonuçlarına da yer verilerek, sistemin genel bir değerlendirilmesi yapılmışa çalışılmıştır.

Esnek kur, oynak kur, serbestçe değişebilen fleksibil kur terimleri ile de ifade olunan dalgalı döviz kuru sisteminin özü, döviz kurunun kambiyo borsasındaki sunu ve istem (arz-talep) koşullarına göre serbestçe belirlenmesidir. Bu sistemde, herhangi

Dergi'nin Notu: Sayın Dr. Öztin Akgüç'ün yukarıda sunduğumuz inceleme-sinde, ülkemiz uygulaması için sabit döviz kurunu benimseyen görüş ağırlık taşımaktadır. Bu Dergi'de ise genellikle serbest döviz kurunu savunan görüşler yer almıştır. Bu bakımdan, önümüzdeki aylarda düzenlenecek bir «Ekonomik Yorumlar» toplantısında «Döviz Kuru» konusunu tartışmak ve çeşitli görüşleri karşılaştırarak okuyucularımızı aydınlatmak düşüncesindeyiz.

resmi bir kuruluşun, döviz alıp satması, döviz kurlarını belirlemesi, döviz kurlarının piyasa koşullarına göre göstereceği gelişmeleri etkilemesi söz konusu değildir. Her milli paranın döviz kuru, ülkenin dış gelir ve dış giderlerinin eşitlendiği düzeyde dengededir ve bu kur ancak dış ödeme vasıtaları istem ve sunu fonksiyonlarının değişmesi halinde değişiklik gösterir.

II — Dalgalı Kur Sistemini Savunanların Görüşleri

Dalgalı (esnek, oynak) döviz kuru sistemini savunanlar, sistemin bütünlüklerini, yararlarını şu noktalarda toplamaktadırlar:

1 — Döviz kurunun, kambiyo piyasasındaki sunu ve istem koşullarına bağlı olarak belirlenmesiyle, dış ödemelerdeki dengesizlik ve uluslararası likidite sorunları çözülmüş olacaktır. Daha açık bir deyişle, her ülke bu sistemle, dış ticaret tahditlerine, sermaye hareketi sınırlamalarına, kambiyo kontrollerine başvurmadan, dış ödemelerinde denge sağlayabilecek, dış gelirleri ile dış giderlerini eşitleyen denge döviz kurlarına ulaşabilecektir.

2 — Her ülke, dış ödemeler dengesi baskılarından etkilenmeden, kendi iç ekonomik amaçlarına uygun politikaları izleyebilecektir. Daha açık bir deyişle her ülke, tam istihdam, hızlı ekonomik büyüme, fiyat istikrarı sağlama gibi amaçları gerçekleştirmek için izleyeceği para ve maliye politikalarının seçiminde, dış ödemeler dengesi sorunu veya baskısı, sınırlayıcı bir etmen olmayacaktır.

3 — Dalgali kur sistemi sayesinde, tahditsiz konvertibl para rejimleri yaygınlaşacak, dış ticaret ve sermaye hareketleri sınırlamaları ortadan kalkacak, dış ticarete ve sermaye hareketlerinde serbestlik geçerlilik kazanacaktır.

4 — Dalgali kur sistemi, milli ekonomilerin, uluslararası ekonomik rahatsızlıklardan, sıkıntılardan etkilenmesini önleyecek; milli ekonomiler, uluslararası ekonomik rahatsızlıklardan soyutlanacaktır. Diğer ülkelerdeki enflasyonist veya deflasyonist baskıların başka bir ülkeye sıçramasına, dalgali kur sistemi engel olacaktır.

5 — Ülkeler, ekonomik maliyeti çok yüksek olan kambiyo ve dış ticaret kontrollerinden kurtulacak, bu alanda önemli tasarruflar sağlanacaktır.

6 — Dalgali kur sistemi uygulaması ile para politikasının etkinliği de artacaktır. Enflasyonun önlenmesi amacıyla izlenecek yüksek faiz politikası, dış sermaye girişini hızlandıracak, tasarruf yatırım dengesinin sağlanmasını kolaylaştıracaktır.

7 — Dalgali kur sistemi, uluslararası rezervlere bağlılığı, rezerv tutma gereksinimini azaltacak hatta ortadan kaldıracaktır. Döviz piyasası, kendiliğinden dengeye kavuşacağından, dış ödemeler için rezerv tutma

gereği duyulmayacak veya bu gereksinme en düşük düzeyde tutulabilecektir.

Ülkemiz için dalgali (esnek) kur sistemine geçiş şu gerekçelerle savunulmaktadır (1) :

(i) Dalgali kur sistemi ile gerçekçi kur saptanacak ve gerçekçi kur politikası izlenmesi sonucu, ulusal paramizara karşı iç ve dış güven artacaktır.

(ii) Döviz karaborsacılığı önlenerek, TL'nin yüksek değerlendirilmesinin yarattığı rantlar, havadan inme kârlar ortadan kalkacaktır. Döviz işlemleriyle ilgili kişi ve kuruluşlar, devletin sabit kurlar koyarak sağladığı garanti ve rahatlıktan yararlanamayacaktır.

(iii) Yeni ve büyük oranlı devallüasyonlar beklentisi ortadan kalkacaktır.

(iv) Dünya piyasalarındaki fiyatlar, maliyetler, faiz hadleri ile ekonomimiz arasındaki bağlarda duyarlılık artacak; ekonomimizin içine kapalılığı kırılacak; ekonomik karar birimleri, dıştan gelen etkilere ister istemez daha açık olacaktır.

(v) Dalgali kur sistemi, konvertibiliteye geçiş; TL'nin konvertibl para yeteneğini kazanması yolunda atılan bir adım olacaktır.

III — Dalgali Kur Sistemine Karşı Olanların Görüşleri

Dalgali kur sisteminin işleyişi, sağlayacağı yararlar üzerinde bazı kaygılar bulunmaktadır. Söz konusu sisteme karşı olanlar, sistemin sakıncaları olarak şu hususları ileri sürmektedirler:

(1) Eski, Dr. Hasan; «Esnek Kur Sistemi ve Konvertibilite», Rapor Gazetesi, 1981.

1 — Dalgalı kur sistemi, gelecek-
teki döviz kurlarına ilişkin belirsizliği,
döviz riskini artırarak, uluslararası ti-
careti daha da zorlaştırmaktadır. Di-
ğer bir deyişle, dalgalı kur sistemi,
artan döviz riski gibi, dünya ticaretini
olumsuz şekilde sınırlayıcı bir et-
men getirmektedir. Dışsatımcı, satış
bedeli olarak tahsil edeceği yabancı
paranın değerinin, beklenen değer
altına düşmesi; dışalımca da ödeyece-
ği dövizin değerinin, beklenen de-
ğerin üstüne yükselmesi riski ile karşı
karşıya kalmaktadır.

2 — Dalgalı kur sistemi, neden
olduğu röviz riski dolayısıyla sermaye
-özellikle uzun dönemli sermaye- ha-
reketleri üzerinde daraltıcı etki yap-
maktadır. Döviz riski, uzun vadeli ser-
maye hareketlerinde çok daha ciddi-
dir. Alınan dış borçların ulusal para
ile tutarının, döviz kurunun dalgalan-
masıyla sürekli olarak değişmesi, ul-
sal parasının değeri düşen ülkelerde
firmalara aşırı yükler getirmekte; dö-
viz riski nedeniyle uğranılan kayıplar,
bazen firmaların normal işletme kâr-
larını tamamiyle alıp götürülecek boyut-
lara ulaşmaktadır. Döviz riski, uzun
sürelili dış kredi talebini azalttığı gibi,
kur dalgalanmaları borç verenlerde
de belirsizliğe yol açmaktadır. Dalgalı
kur sistemi yalnız uzun süreli borç-
lanmalar üzerinde değil, direkt yaban-
ci sermaye yatırımları üzerinde de
olumsuz etki yapmaktadır. Sürekli de-
ğişen döviz kurlarına karşı süratle ka-
rar almak, tepki göstermek gerekir.
Uzun sürede amorti edilecek bir ya-
tırım için firmalar, bu olanaktan yok-
sun oldukları gibi, «yatırım - verim»
hesaplarını da sağlam bir temele da-
yandıramamaktadırlar. Döviz kurların-
daki değişmeler, yalnız yatırım kârlı-
lığını düşürmekle kalmayıp, bazen

sermayenin tümüyle kaybına da ne-
den olmaktadır (?).

Yukarıda 1 ve 2 numarada topladığımız, dalgalı kur sistemine karşı
başlıca görüş özetlenirse; bu siste-
min ulusal ekonomileri birbirinden
uzaklaştıracağı, sistemin getirdiği ilâ-
ve riskler nedeniyle uluslararası dış
ticaretin ve finansmanın özellikle uzun
dönemli sermaye hareketlerinin kös-
tekleneceğidir (?).

3 — Döviz kurunun serbestçe dal-
galanması, her zaman için uzun sü-
rede dış ödemelerde denge sağlama-
yabilir; aksine bazı koşullarda dış
ödemeler sorununun daha da ağırlaş-
masına neden olabilir.

Dış ödemelerdeki açık veya faz-
lanın kur dalgalanmalarıyla giderilme-
si, döviz sunu ve istemindeki esnek-
liklere; daha kesin bir deyişle ihrac
mallarının dış talep ve iç arzının fiyat
esnekliklerine; ithal mallarının da iç
talep ve dış arzının fiyat esneklikleri-
ne bağlıdır. Bir ülkenin ithal malları
talep esnekliği ile bu ülkenin ihrac et-
tiği mallara karşı dış dünya talep es-
nekliğinin birden büyük olması durum-
larında, kur oynamaları, diğer koşul-
ların da varlığı halinde, dış ödemeler-
de denge sağlıyabilir. Söz konusu iki
esneklik (ithal malları talep esnekliği
ile ihrac mallarına karşı talep esnek-
liği) toplamının birden büyük olması
şeklinde bilinen Marshall - Lerner ko-
şulunun yerine gelmesi halinde dahi,

(?) Hewitt, Garth; «Fluctuating Cur-
rencies Hit World Trade», International
Management, v. 35 No. 6, Haziran 1980,
s. 37 - 38.

(?) Kundleberger, Charles; «Interna-
tional Economics». Bu eser Necdet Serin
tarafından dilimize çevrilmiştir. «Uluslar-
arası İktisat», Doğan Yayınevi, Sevinç
Matbaası, Ankara 1970, Cilt: II, s. 309.

ödemeler dengesinde iyileşmenin ancak yüksek oranda kur oynamaları ile mümkün olabileceği ileri sürülmektedir. Kaldı ki, serbestçe dalgalanan kurların dış dengeyi sağlayabilmesi için, yalnız ithal malları talep esnekliği ile ihracat mallarına karşı dünya talep esnekliği toplamının birden büyük olması yeterli olmayıp, ilgili ülkenin üretim kapasitesinin ihracat artışına olanak vermesi, üretim faktörlerinin yeter derecede akıcılığa sahip olması gereklidir (*). Eğer bir ülkenin ithal malları talep esnekliği ile bu ülkenin ihracat mallarına karşı dış dünya talep esnekliği düşükse ve/veya o ülkede dışsattıma yönlendirilebilecek atıl kapasite mevcut değilse, bazı üretim faktörleri darboğaz oluşturuyorsa, üretim faktörlerinin ekonomik sektörler arasındaki akıcılığı sınırlı ise, özel bir deyişle arz esnekliği yoksa, serbestçe dalgalanan kurların, dış ödemelerde denge sağlaması hatta göreceli bir iyileştirme yapması dahi olası değildir.

4 — Dalgali kur sistemi, özellikle dışsattıma yönelik endüstrilerle, dışsattıma rekabet eden endüstrilerde, ülkelerin, hiç de arzu etmedikleri sorunlarla, sıkıntılarla karşılaşmalarına neden olabilir.

Bir örnekle, dalgali kur sistemine yöneltilen bu eleştiri, daha somut şekilde ortaya konulabilir. Bir ülkeye, olağan boyutların dışında kısa süreli sermaye girişi, o ülkenin döviz kuru-

nun, uzun süreli denge değerinin üstüne yükselmesine yol açar. Döviz kurundaki yükseliş, yabancı para cinsinden ülkenin dışsattım maliyetini artırarak, dışsattıma yönelik endüstrilerde istihdam ve üretimin düşmesine neden olur. Diğer yandan döviz kurundaki yükseliş, ithalatı ucuzlatarak, söz konusu ülkenin dışalımı rekabet eden endüstrisinde de üretim ve istihdam üzerinde olumsuz etkiler yapar. Bir süre sonra, aynı ülkeden olağanın üstünde sermaye çıkışı olması halinde de ülkenin döviz kuru, uzun süreli denge değerinin altına düşeceğinden, bu durum gerek dışsattım endüstrilerinde, gerek ithalatla rekabet eden endüstrilerde bir canlılık yaratarak, üretimi ve istihdamı özendirir. Döviz kurunda bu tür düzensiz değişmelerin iç ekonomide yaratacağı dalgalanmaların hiç bir ülkeye, özellikle büyük ölçüde dışalım ve dışsattıma bağımlı ülkelerde hoş karşılanmıyacağı açıktır.

5 — Serbestçe dalgalanan kur sistemine yöneltilen diğer bir eleştiri, esnek kurların spekülative sermaye akımlarını hızlandırarak, sistemi daha da istikrarsız hale getireceğidir. Örneğin; dış ödemelerdeki açık nedeniyle bir ülkenin parasının dış değerinin düştüğü durumlarda, bu düşüşün devam edeceği kuşkusuz ve inancı yaygınlaşırsa, spekülative kısa süreli sermaye çıkışlarını hızlandırarak, dış ödemelerdeki açığın daha da artmasına sebep olabilirler. Böyle bir durumda, döviz piyasasında gerekli kur oynamalarının çok üstünde aşırı dalgalanmalar görülebilir.

6 — Dalgali döviz kuru sistemi maliyet enflasyonunu körükliyerek, özellikle gelişmekte olan ülkelerin enflasyon - devalüasyon kısır döngü-

(*) Turan, Doç. Dr. Gül Günver;

«Uluslararası Para Sistemi Düny ve Bugünü», Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Tisa Matbaası, Ankara 1980, s. 208.

Öney, Doç. Dr. Erden; «Uluslararası Para Sistemi», A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No. 448, Sevinç Matbaası, Ankara 1980, s. 107.

süne girmesine neden olur. Örneğin; dalgalı döviz kuru sistemini benimsemiş bir ülkenin dış ödemeler dengesinin açık vermesi halinde, ulusal parası değer kaybedecek, döviz kuru yükselecektir. Döviz kurunun yükselmesi ise ithal malları maliyetinin artması demektir. İthal malları fiyatlarındaki artış, ithal edilen girdileri kullanan endüstrilerden başlayarak, iç fiyatlara yansıtacaktır. Bir yandan ithal girdileri maliyetinin yükselmesi, diğer yandan iç fiyat artışlarının körüklediği ücret talepleri, ihracat üzerinde olumsuz etki yaparak, ihraç mallarının fiyat açısından rekabet gücünü azaltacaktır. Böyle bir durum, dış açığın daha da büyümesine, milli paranın devamlı değer kaybına yol açacaktır. Böylece, esnek kur sistemiyle söz konusu ekonomiler kur yükselmesi, enflasyonun körüklenmesi, dış ödemeler açığı, tekrar kur yükselmesi şeklinde kısır bir döngünün içine girecek, devamlı enflasyon ve devalüasyon turlarına başlamak zorunda kalacaklardır. Devalüasyon enflasyon sarmalından kurtulmak, özellikle gelişmekte olan ülkeler için çok zor olacaktır.

7 — Dalgalı döviz kuru sistemi, gerek makro düzeyde, gerek işletme düzeyinde planlamayı güçleştirmektedir. Dalgalı kur sisteminin, döviz kurları konusunda yarattığı belirsizlik, ciddi ve etkin bir planlamayı son derece zorlaştırmaktadır.

8 — Dalgalı döviz kuru sisteminin, ilk bakışta, gözden kaçabilen ağır bir ekonomik maliyeti vardır. Dalgalı kur sistemi, kurun gelecekte nasıl bir gelişme göstereceğinin tahminini önemli bir sorun haline getirmektedir; gerek kamu kuruluşları, gerek özel firmalar, döviz kurlarının göster-

diği eğilimlerin saptanması ve gelecekteki döviz kurlarının alacağı değer konusunda tahminlerde bulunabilmek için, azımsanmıyacak tutarda, insan gücü, makine - malzeme, bilgi sistemleri şeklindeki kaynaklarını bu amaca ayırmaktadırlar. Kaynakların bu şekilde kullanılması, uluslararası ticari ilişkilerde maliyeti artıran bir etmen olmaktadır.

9 — Döviz kurunun serbestçe dalgalanması, hükümetlerin döviz kurunu sabit tutma çabalarında; para ve maliye politikaları araçlarından yararlanarak, ulusal paranın dış değerini düşürmeden dış ödemelerde denge sağlama gayretlerinde gevşemeye yol açmaktadır.

10 — Dalgalı kur sistemine karşı politik niteliği ağır basan bir eleştiri de, sistemin ekonomik konularda uluslararası işbirliğini zayıflatmakta oluşudur.

IV — Sisteme İlişkin Kuramsal Tartışmaların Altında Yatan Öngörüler

Serbestçe dalgalanan döviz kurlarına karşı kuramsal yönden tutumların farklı olması, bu sistemde döviz kurlarının göstereceği gelişmeye ilişkin beklentilerin, öngörülerin farklı olmasından doğmaktadır. Esnek kur sistemine taraftar olanlar, soruna iyimser bir şekilde bakarak, fiili döviz kurlarının, uzun süreli denge kurundan çok az ayrılış göstereceğine, kur dalgalanmalarının düzenli ve sarsıntısız olacağına, fiili döviz kurunun, uzun süreli denge kuruna zamanla ve ekonomik sıkıntılar yaratmadan uyum sağlayacağına inanmaktadırlar. Sisteme karşı olanlar ise, bu iyimserliği paylaşmamaktadırlar. Sisteme ilişkin kuramsal tartışmalar, esas itibarıyla, döviz piyasalarındaki vurgunsal (spe-

külatif) hareketlerin etkileri ile, sunu ve istem esnekliği konusundaki görüş ve değerlendirme farklılıklarından doğmaktadır. Döviz piyasalarındaki spekülasyon, döviz kurlarında istikrara yönelik etkiler mi, yoksa hiç olmazsa zaman zaman istikrarı bozucu etkiler mi doğurur?

Serbestçe dalgalanan döviz kuru sistemine taraftar olanlar, döviz piyasalarında spekülasyonun bir istikrar unsuru olduğunu ileri sürmekte ve bu konudaki görüşlerini şöyle savunmaktadırlar: Özel spekülatörlerin başarılı olabilmeleri, daha açık bir deyişle kâr sağlayabilmeleri, döviz kurunun uzun sürede denge düzeyini belirleyen etmenleri dikkatli şekilde analiz etmelerine ve kararlarını, bu analiz sonuçlarına dayandırmalarına bağlıdır. Spekülatörlerin, döviz kurunun, uzun süreli denge kurunun üstüne yükselmesi halinde, söz konusu ülkenin ulusal parasını satarak döviz almaları; buna karşılık döviz kurunun, uzun süreli denge kurunun altına düşmesi halinde de ilgili ülkenin ulusal parasını satın alarak döviz satmaları beklenir. Spekülatörlerin, döviz kurunun denge düzeyinin üstünde olduğu durumda satıcı olarak, döviz kurunun denge düzeyinin altında bulunduğu dönemlerde de alıcı olarak piyasaya girmeleri, kambiyo borsalarında istikrara yol açar. Diğer bir deyişle ulusal paranın dış değerinin düştüğü hallerde, spekülatörlerin döviz satmaları, ulusal paranın değerini yükseltici, döviz kurunu denge kuruna yaklaştıracı etki yapar. Buna karşılık ulusal paranın dış değerinin uzun süreli denge düzeyinin üstüne yükseldiği dönemlerde ulusal parayı satarak döviz almaları, ulusal para değerini düşürücü bir etki yaratır. Para kazanmak, varlığını korumak isteyen spekülatörlerin uzun

sürelili denge kurunu iyi tahmin etmeleri halinde, döviz piyasasında istikrar sağlamaları doğaldır. Uzun süreli denge kuru konusunda tahmin hatası yapan spekülatörlerin veya istikrarı bozucu yönde spekülasyon yapanların uğrayacakları kayıplar, bunların piyasadan elimine olmasına yol açar.

Serbestçe dalgalanan kur sistemine karşı olanlar; «spekülasyonun, kambiyo piyasalarında daima istikrar sağlayıcı etki yapacağı, istikrarı bozucu yönde spekülasyon yapanların, büyük kayıplara uğrayarak tasfiye olabilecekleri şeklindeki» sonuçlara katılmamaktadırlar. Onlara göre piyasalarda, istikrar bozucu spekülasyonun yaygın olduğu ve bu tür spekülasyonun daha kârlı olduğu dönemler mevcut ve oldukça da uzundur. Döviz kurunun, uzun süreli denge değerinin altına düştüğü dönemlerde spekülatörler, bu düşüşün bir süre daha devam edeceğini bekliyorlarsa, döviz satmak yeri-

ne döviz satın alarak, ulusal paranın değerini daha da düşürerek kâr sağlayabilirler. Aynı şekilde döviz kurunun, uzun süreli denge değerinin üstünde olduğu dönemlerde, bazı spekülâtörler, piyasanın diğer kesimlerinde ulusal paranın değerinin daha da yükseleceği bekleşiminin egemen olduğunu tahmin ediyorlarsa, döviz satın ilgili ülkenin ulusal parasını satın alarak, kuru daha da yukarıya doğru iterler. Söz konusu spekülâtörler, döviz kuru, satın aldıkları fiyatın altına düşmeden önce, ulusal parayı satın, döviz satın alarak yine de kâr sağlayabilirler. Ayrıca spekülâtörlerin her zaman doğru tahminler yaptıkları şeklindeki varsayım da gerçekçi değildir. Spekülâtörlerin de yanlışları olasıdır. Spekülâtörlerin yanlışları veya spekülâtörlerin uzun süreli denge değerinin üstünde bulunan döviz kurunun daha da yükseleceği veya denge kurunun altında bulunan döviz kurunun daha da düşeceği bekleşimleri, kambiyo piyasalarında dengeleyici değil, aksine kur dalgalanmalarını daha da şiddetlendirici yönde etki yapar.

Dalgalı kur sistemine karşı farklı tutum alınmasının diğer önemli bir nedeni de, sunu ve istem esnekliklerine ilişkindir. Yukarıdaki bölümde açıkladığı gibi, sisteme karşı olanlar, birçok ülkede sunu ve istem esnekliği konusunda karamsar olup, sunu ve istem esnekliklerinin düşük olması halinde, döviz kurundaki değişikliklerle dış ödemelerde dengenin sağlanamayacağını ileri sürmektedirler. Sisteme yandaş olanlar ise, esneklik karamsarlığının abartıldığı görüşündedirler. Sistemi savunanlara göre, bir mala karşı dünya talep esnekliğinin düşük olmasına karşın, ilgili ülkenin malına yönelik talebin daha esnek olması mümkündür. Söz konusu ülkenin, o malın dış-

satımında dünya ticareti içindeki payı küçükse ve malın fiyatını düşürmesi halinde, dünya talebinin büyük bir bölümünü kendisine çekmesi olasıdır. Bu nedenle dünya talep esnekliği düşük bir mal, dünya ticaretinde büyük pay taşımayan bir ülke açısından talep esnekliği yüksek bir mal niteliği alabilir. Bu görüş kuramsal açıdan doğru olmakla beraber, uygulamanın kurama uygun sonuç vermesi; (i) ilgili ülkenin dünya ticaretinde genel olarak düşük paya sahip olmasına değil, dışsatımını yaptığı mallarda da düşük paya sahip olmasına; (ii) dışsatımın, fiyat değişkeni dışında başka etmenlere bağlı olmamasına; (iii) alıcıların fiyat değişikliklerini yakında izlemelerine; (iv) alıcı ülkelerin büyük stoklarının ve/veya diğer ülkelerle yapmış uzun süreli ticaret anlaşmalarının bulunmamasına; (v) parasının dış değerini düşüren ülkede, sunu esnekliğinin varlığına bağlıdır. Gelişmekte olan ülkelerin herbirinin dünya ticaretindeki payları genelde düşük olmakla beraber, dışsatımını yaptıkları mallarda payları yüksek olabilir. Bu durumda o mala karşı dünya talep esnekliği ile söz konusu ülkenin malına yönelik talebin esnekliği arasında bir fark olmayabilir. Ayrıca dışsatım falnız fiyat değişkenine bağlı olmayıp, diğer bazı etkenlere de bağlıdır. Alıcı ülkelerin, geniş stoklarının bulunması, diğer ülkelerle uzun süreli ticaret anlaşmaları yapmış olmaları, bir malın fiyatının düşmesi ile talebin artması arasında uzunca bir zaman aralığının geçmesine neden olabilir. Dışsatım konusu olan mallara karşı talep esnekliği olsa bile, parasının dış değeri düşen ülkenin, artan dış talebi karşılayabilecek üretim kapasitesine sahip bulunması, dışsatımın artması için zorunlu olmaktadır.

Serbestçe dalgalanan döviz kuru- na yandaş olanların kuramsal açıdan haklı yönleri bulunsa dahi, bazı öngörülerinin gerçekçi olmaması nedeniyle, uygulamada dış ödemeler dengesinin aşırı kur oynamaları pahasına düzelmesi, hatta bazı hallerde kur oynamalarının dış ödemelerde denge sağlayamaması olasılığı da söz konusudur. Dalgali kur sistemine ilişkin karşı ve yandaş tüm görüşler ve dayandıkları varsayımlar bir bütün olarak ele alındığında, bu sistemin, kuramsal açıdan özellikle petrolü az gelişmekte olan ülkeler lehine sonuçlar vermesi beklenmemelidir (5).

V — Dalgali Kur Sistemi Uygulamasının Sonuçları

1970'li yılların başlarında «ayarlanabilir sabit kur» sistemi olarak nitelendirilen Bretton Woods sisteminin çöküşünden sonra oldukça geniş uygulama alanı bulan ve 1976 Ocak ayında Jamaika anlaşması ile Uluslararası Para Fonu (IMF) sözleşmesinde yapılan değişiklikle olurlanan dalgali kur sisteminin, verdiği fiili sonuçlara ilişkin genel gözlemler şöyle özetlenebilir:

(i) Herşeyden önce şunu belirtmek gerekir ki, dalgali (esnek) kur sisteminin kuramsal büyüsu uygulamada kısa sürede bozulmuş, sistemin fiili sonuçlarına karşı hoşnutsuzluk artmıştır. Bunun sonucu olarak, bazı ülkelerde bir yandan istikrarlı döviz kurlarına doğru bir eğilim başlarken, diğer yandan esnek kuru kontrol altında bulundurma ve yönetme eğilimleri güçlenmiştir (6).

(ii) Dalgali kur sisteminin uygulanmasıyla dış ödemelerde dengesizliğin düzeltilmesine ilişkin beklentiler gerçekleşmemiştir (7).

(iii) Dalgali kur sistemi, izlenecek iç ekonomik politikaların, dış zorlamalardan kurtulmasına olanak vermemiştir. Sistemin yandaşlarının, dalgali kur sisteminin, ülkelerin ulusal parasal hedeflerine yönelik daha bağımsız bir para politika izlenmesine olanak vereceği savı gerçekleşmemiş, çoğu kez iç ve dış parasal düşüntü-

(5) Öney, Doc. Dr. Erden; a.g.e., s. 112.

(6) Emminger, Otmar; «The Exchange Rate as an Instrument of Policy», Economic Impact 1980/2, s. 16.

(7) Emminger, Otmar; a.g.e. s. 16.

Reklam Veren Kuruluşlara Duyuru

Artan maliyetler ve ağırlaşan piyasa koşulları nedeniyle; reklam fiyatları, Dergi'nin Ocak 1982 sayısından itibaren aşağıdaki şekilde olacaktır :

Arka kapak	: 15.000.— TL.
Kapak içleri	: 10.000.— TL.
Tam sayfa	: 7.500.— TL.
Yarım sayfa	: 4.000.— TL.
Çeyrek sayfa	: 2.000.— TL.

Zorunlu olan bu fiyat artırımını, Dergi'ye reklam veren kuruluşların, anlayışla karşılayacaklarına inanıyoruz.

**Banka ve Ekonomik
Yorumlar Dergisi**

ler (mülhazalar) arasındaki ikilem tekrar ortaya çıkmıştır.

(iv) Dalgalı kur sistemi, güçlü paralara sahip ülkelerde ekonomik istikrarın sağlanmasına katkıda bulunduğu, bu gibi ülkelerde olumlu - yararlı bir döngüye yol çatığı halde; zayıf paralı ülkelerde, para değerinin devamlı düşüşünün hızlandırdığı enflasyon, kısır bir döngüye neden olmaktadır. Diğer bir deyişle, güçlü paralara sahip ekonomilerde, ulusal paranın değerinin artışı, ekonomik istikrar, tekrar paranın değerinin yükselişi şeklinde görülen süreç; zayıf paralı ekonomilerde, «ulusal para değerinin düşüşü - enflasyon - ulusal paranın tekrar değer yitirmesi» şeklinde bir süreç dönüşmektedir.

(v) Dalgalı kur sisteminde, döviz kuru, bazen ekonomik etmenlerle açıklanması kolay olmayan, düzensiz yükseliş ve düşüşler göstermektedir. Döviz spekülasyonunun beklenen dengeleyici etkisi ile faiz farkının özendireceği kısa süreli sermaye hareketleri, büyük ölçüde yetersiz kalmaktadır.

(vi) Döviz kurlarındaki yükseliş ve alçalış, fiyatların yukarıya doğru esnek, buna karşı aşağıya doğru esneklikten yoksun oluşu nedeniyle, dünya enflasyonunu şiddetlendirici bir etki yapmaktadır⁽⁸⁾. Yukarıda da belirtildiği gibi, ulusal paranın dış değerinin düşmesi, enflasyonu besleyerek enflasyonu hızlandırmakta, bu olgu geri itilim olarak etkisini döviz kuru üzerinde göstermekte, kısır döngü böylece başlamaktadır. Buna karşı, ulusal parasının değeri yükselen ekonomiler, daha ucuz dışalım yapmak

olanağına kavuşmakta, ucuz dışalım enflasyonu yavaşlatmakta, yavaşlayan enflasyon, ulusal paranın dış değerini tekrar güçlendirmektedir. Dalgalı döviz kurlarının, güçlü ve zayıf paralara sahip ülkelerde farklı yönlerde döngüler doğurması, dünya ülkeleri arasındaki ekonomik farklılığı arttırmakta, ülkelerin güçlü paralı ve zayıf paralı olarak kutuplaşmasına neden olmaktadır.

(vii) Dalgalı kur sisteminin, dünya ticareti üzerine olumsuz etkisini nicel olarak ölçmek çok güç olmakla beraber, bu sistemin yaygın uygulama gösterdiği 1973 - 1979 döneminde dünya ticaretindeki reel artış, önceki dönemlere kıyasla yavaşlamıştır. Dünya ticaretinin 1963 - 1973 yılları arasında reel olarak ortalama % 8 - % 9 oranında artmasına karşılık, 1973-1979 döneminde bu artış hızı yıllık ortalama % 4.5'a düşmüştür. Bu düşüşün tümünü, dalgalı kur sistemine atfetmenin çok yalın bir nedensellik ilişkisi kurmak olduğu kabul edilmekle beraber; söz konusu görelî gerileyişle dalgalı kur sisteminin de olumsuz rolü olduğu ileri sürülmektedir⁽⁹⁾.

Sistemi savunanların iyimser görüşleri uygulamada gerçekleşmemekle beraber, sisteme karşı olanların kötümser kehanetleri de tümüyle gerçekleşmemiştir. Dalgalı kur sistemi, dünyadaki sermaye hareketlerini durdurmamış, dünya ticaretinde büyük gerileyişlere yol açmamış, hatta 1973 petrol bunalımından sonra dünyanın maruz kaldığı şokların emilmesinde sistemin olumlu katkısı da olmuştur.

Dalgalı kur sisteminin uygulamada istenilen sonuçları vermemesi ve sisteme karşı duyulan kuşku, bazı

(8) Wallich, Henry. C.: «Exchange Rates, Inflation and the Dollar» Economic Impact 1980/2, s. 38.

(9) Hewitt, Garth: «Fluctuating Currencies Hit World Trade.»

hallerde kambiyo borsalarına resmi müdahalelerin yapılması gerektiği görüşünün güçlenmesine yol açmıştır. Müdahaleli dalgalı kur sistemi olarak nitelendirilebileceğimiz bu sistemde, para otoriteleri, döviz kurunun dalgalanabileceği çok dar limitler saptamadan, kambiyo borsalarında alım ve satım yapmak yoluyla döviz kurunun hareketini etkilemektedirler. Müdahalenin niteliği ve derecesi çok değişik boyutlarda olmaktadır. Bir uçta, para otoritelerinin, ancak düzensiz hareketlerin olumsuz etkilerinden ekonomiyi korumak için ve uzun sürede döviz kurunun eğilimlerini etkilemek amacıyla gütmeyen, sıkca olmayan müdahaleleri bulunmakta; diğer ucu ise, çok sık ve uzun sürede döviz kurunun düzeyini etkilemeye yönelik müdahaleler oluşturmaktadır. Para otoritelerinin, döviz kurlarının gittikçe daralan bir sınır içinde dalgalanmasını sağlamaya yönelik müdahaleleri ise, dalgalı kur sistemini, sabit kur sisteminin bir çeşitlemesi haline dönüştürmektedir⁽¹⁰⁾.

VI — Sonuç

Dalgalı kur sistemi uygulaması, sistemin dış ödemeler sorununun çözümüne tek başına çare olmadığını, istikrara yönelik bir para ve maliye politikası olmadan sorunun çözülemeyeceğini ortaya koymuştur.

Sistem; güçlü paraya sahip ekonomilerde, ulusal paranın değerinin yükselmesi ve ekonomik istikrar açısından çok daha başarılı sonuçlar vermesine karşılık; zayıf paralı ülkeleri, ulusal paranın dış değerinin devamlı

olarak düşüşünün doğurduğu enflasyonist etki ile, bir devalüasyon - enflasyon kısır döngüsüne sokmaktadır.

Türkiye'de politikalar önerilirken ve/veya izlenirken, yalın bir şekilde kuramsal büyümlere kapılmadan, kuramın öngörülerinin hangi koşullarda gerçekleşebileceği dikkate alınmalı, dünya uygulamaları da gözönünde tutularak, kuramın Türkiye koşullarında geçerliliği irdelenmelidir.

Dalgalı kur sisteminin savunulduğu, Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu ve buna ilişkin tebliğlerin kaldırılması gerektiğinin sıkça savunulduğu ve hatta konvertibilite tutkusunun dile getirildiği günümüzde, bu önerilerin başarı koşulları ve koşulların Türkiye'de var olup olmadığı ciddi bir şekilde irdelenmelidir.

1980 ve 1981 yıllarında ekonomideki durgunluğa karşın Türkiye'nin oldukça hızlı, OECD ortalamasına kıyasla çok yüksek olan enflasyon sürecinden kurtulamamasının nedenleri ciddi bir şekilde araştırılmalı; enflasyonun kaynaklarına göre izlenecek anti-enflasyonist politikaların çok farklı olması gerektiği gözönünde tutulmalıdır. Güçlü paraya sahip olmayan dünya ülkelerinin, dalgalı kur sisteminin de etkisiyle kapıldıkları, «ulusal para değerinin düşüşü-enflasyon» kısır döngüsünün, ülkemiz için de geçerli olup olmadığı ciddi bir şekilde göz önünde tutulmalıdır.

Türkiye'de politikalar önerilirken özellikle politikalar izlenirken, bu politikaların amaca ulaşmak için en etkin politikalar olup olmadıkları, eğer varsa bu politikaların dayanağı kuramın varsayımlarının geçerli olup olmadığı irdelenmeli; uygulama sonuçları ile doğrulanmamış savlar, izlenen veya izlenecek politikaların temelini oluşturmamalıdır.

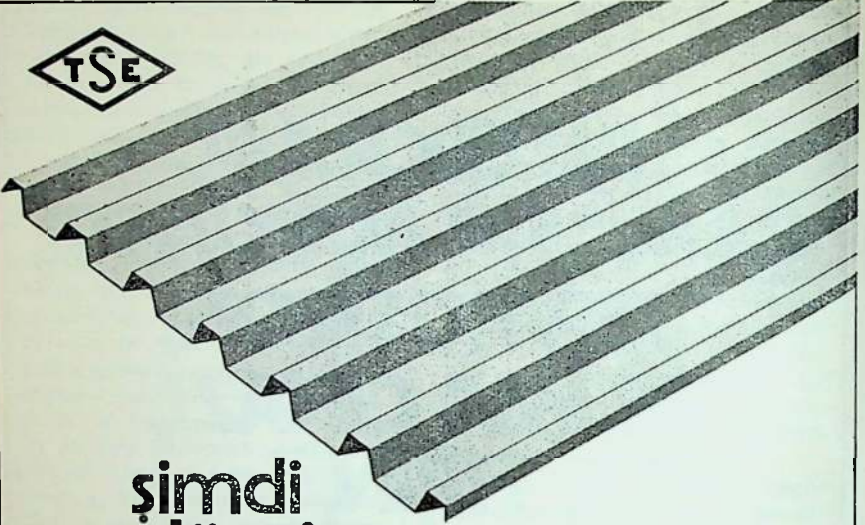
(10) Chandler, Lester V.; «The Economics of Money and Banking», Sixth Edition, Harper International Edition, Chapter: 20 International Payments and Exchange Rates.

**BUZDOLABI,
ÇAMAŞIR MAKİNESİ,
TERMOSİFON,
KLİMA CİHAZI,
FİRİN,
TELEVİZYON,
ELEKTRİK SÜPÜRGESİ.**

ÜSTELİK ARÇELİK!

ARÇELİK

şimdi alüminyum daha kârlı çözüm

Çatı cephe ve tavan kaplamasında
en fazla malzeme tasarrufu sağlayan
yüksek mukavemetli 3004 alaşımını
sizler için geliştirdik.

nasaş-trapez 3004

NASAS
ALÜMİNYUM SANAYİ VE TİCARETİ A.Ş.

MERKEZ: ANKARA BÜRO:
Büyükdere Cad. No: 48 Mecidiyeköy-İstanbul Günix Sok. No. 29/5 Kavaklıdere-Ankara
Telefon: 66 33 00 Telefon: 28 15 06 - 28 14 54
Telex: 26 140 Alme-TR Telex: 43 245 Alan-TR

BANKACILIK FAALİYETLERİNDE VERİMLİLİĞİN SAĞLANMASINDA ARAŞTIRMA - GELİŞTİRME ÇALIŞMALARININ ÖNEMİ

FİRUZ KOCAER

GÜNÜMÜZDE ticari ve iş bankalarımızın giderlerinin büyük bölümü iki kalemden oluşmaktadır: Mevduata ödenen faiz ve personel giderleri. Buna karşılık en büyük gelir kalemini; kredilerden sağlanan faiz ve komisyonlar ile diğer bankacılık faaliyetlerinden sağlanan gelirler oluşturmaktadır. Bu durumda bankaların yapacağı tek bir şey kalmaktadır; «giderlerini minimize» ve «gelirlerini maksimize» etmek. Bu da ancak rasyonellik ve verimlilik kurallarına uyumla sağlanır. Bundan anlaşılması gereken şudur: Mevcut kaynak ve kullanımların daha etkin hale getirilmesi, sistemin bu prensipler üzerine uygulama ve denetim sürecinde yoğunlaşması... Böyle bir uygulamaya geçiş güncel konumun daha iyiye yönelmesini sağlayacaktır. Bunun yanı sıra uzun dönemli perspektif açısından geleceğe yönelik tedbirler almak gerekir. Bilindiği üzere bankacılık sistemi konjonktürel dalgalanmalardan en fazla etkilenen kesimdir. Bu durumda etkileşimlere en az duyarlılık göstermesi için bankaların geleceğe yönelik birtakım çalışmalar yapması ve stratejiler geliştirmesi gerekmektedir.

dir. İşte bu nedenle tüm gelişmiş ülkelerde ve çeşitli sektörlerde olduğu gibi birtakım yenilikler için çaba harcamak, bankalar için de kaçınılmaz bir zorunluluktur. Bu yenilikler bankaların iç bünyelerine yönelik olabileceği gibi, müşterilerine sundukları hizmet açısından da söz konusu olabilecektir.

Yurdumuzda bankalar diğer sektörler itibarıyla «araştırma-geliştirme» faaliyetlerini finanse edebilme şansına en fazla sahip olmalarına rağmen, tam tersine bu hedefe yönelememektedirler. Bazı bankalarda hedefe yönelik birtakım departmanlar var olduğu iddia edilirse de, burada sözünü ettiğimiz çalışmaları yapmaktan uzak olduklarından, «araştırma-geliştirme» çalışmalarının varlığından söz etmek gerçekçi olmaz.

Araştırma ve geliştirme faaliyetlerini yürütecek kişilerin temelde köklü bir akademik kültüre sahip olmaları ve gerek ülkemizin gerekse uluslararası bankacılık sistemlerinin yapısal özellikleri ve işleyişleri itibarıyla çalışmalarını kavramaları gerekmektedir. Sürekli olarak dış dünyadaki bankacılık uygulamalarını, yenilikleri

ve politik gelişmeleri yakından izlemeleri gerekmektedir. Bunların doğrultusunda kişinin psikolojik ve yapısal özelliklerinin «yenilikler» yaratabilecek nitelikte olması da hedefe varmanın gerektirdiği doğal bir koşuldur. Ancak tüm bu özellikleri taşıyan bir kişiyi, klasik bankacılığın geleneksel anlayışıyla sıradan bir eleman hiyerarşisine sokmamak gerekir. Tersi bir durum hedeften uzaklaşma anlamına gelecektir.

Bu açıklamalardan sonra hemen belirtelim ki, «Araştırma-Geliştirme Bölümü» bankaların organizasyon şemalarında, doğrudan Genel Müdür'e bağlı bir yerde olmalıdır.

Harvard Üniversitesi'nin eski öğretim üyesi ve halen Situation Management Systems Inc.'nin Yönetim Kurulu Başkanı olan David E. Berlew bu konuda bir seri araştırmalar yapmıştır. Kendisi A.B.D., İngiltere, Hollanda, Belçika, İsveç ve Danimarka'da çeşitli kuruluşlarda uygulanmakta olan eğitim programları hazırlamaktadır. D. E. Berlew ile yapılan röportajın bir bölümü şöyledir :

«— Yöneticilerin zaman zaman çatışmadan kaçınmaya çalışarak daha kötü durumlar yarattığını mı düşünüyorsunuz?»

«— Tamamen. Pek çok yönetici bunu yapıyor. Tartışmaya alışık olmayanlar her zaman uzmanlaşma yolları arıyor. Oysa görüş ayrılıklarını araştırmak çok daha verimlidir. Yöneticiler ancak görüş ayrılıklarının niteliğini anlayabilirlerse, bunları çözecek yolları bulabilirler. Eğer yöneticiler yalnızca uzlaştıkları noktaları ararlarsa, sorunu asla çözemezler. Sorun çözülmeyince de tekrar ortaya çıkar.»

«— Yöneticilerin kalıba dökebilecekleri kişileri arayıp bulmalarının yararlı olacağını düşünüyor musunuz?»

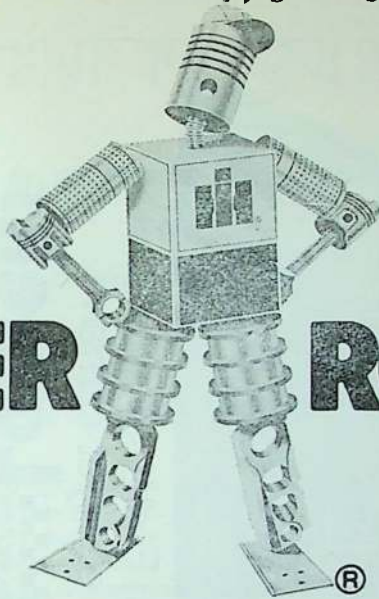
«— Kalıba dökmek mi? Bı kor-kunc bir şey. Bir yönetici, kendisi gibi düşünmeyen farklı görüş çözüne sahip kimseleri bulmalıdır. Yönetici çatışma çıkacak ortamı yaratmalıdır. Ancak böylece gelişebilir. Üretici olmak, daha fazla enerji ve maharet gerektirir. Bazen tükeniyorum; ama, bu daha yaratıcı. Bence, rahatlamak için etraflarına sorun çıkarmayacak kendileri gibi düşünen kişileri toplayan yöneticiler büyük fırsatlar kaçırmıyorlar. Profesyonel kişiler, çalışmaları ile ilgili büyük mücadele verirler. Şu ya da bu kişiyi sevmedikleri için değil, onlarla görevleri gereği çatışırlar. Bence çatışma olmayan gruplarda verim düşüktür.» (*)

Kanımızca, D. E. Berlew'in ileri sürdüğü nedenlerden ötürü, «araştırma-geliştirme»nin tamamen bağımsız bir düşünce yapısına sahip olması ve bu bağımsızlığı zedeleyici tüm akımlardan da izole edilmesi gerekir ki, bilimselliğin ve yaratıcılığın uygulamadaki ürünü alınabilsin. Yenilikte doruğa erişebilmek ve uluslararası rekabette söz sahibi olabilmek, ancak bu yoldan mümkündür.

«Araştırma-geliştirme» çalışmaları sonucu bulunabilecek bir yenilik, tüm bankacılık sistemine çok şey kazandıracaktır. Böyle bir başarının kazanılması ve bunun toplumda yaratacağı olumlu imaj, hiç şüphesiz, milyonları aşan maliyetle yapılan reklam harcamalarının yaratacağından çok daha fazla kalıcı ve anlamlı olacaktır. Ayrıca, böyle bir eserin yaratılmasında, araştırmacının rolü kadar, ona gerekli imkânları tanıyan ileri görüşlü ve cesur yöneticilerin rolleri de büyük önem taşımaktadır.

(*) Berlew, David E.; «Çatışma Yaratıcı Bir Güç müdür?», Dünya Gazetesi, 24 Ekim 1981.

Şoför Arkadaş, Çiftçi Kardeş...

İNER ROBOT

**Orijinal yedek parçada
güvence demektir.**

International, orijinal parçada güvenceyi simgeleyen yedek parça robotuyla, yurt sathına yayılan servis istasyonları ve gezici servisleriyle her zaman, her yerde hizmette rakipsizdir.

International

imalatçı firma :

**TÜRK
OTOMOTİV**

ENDÜSTRİLERİ A.Ş.

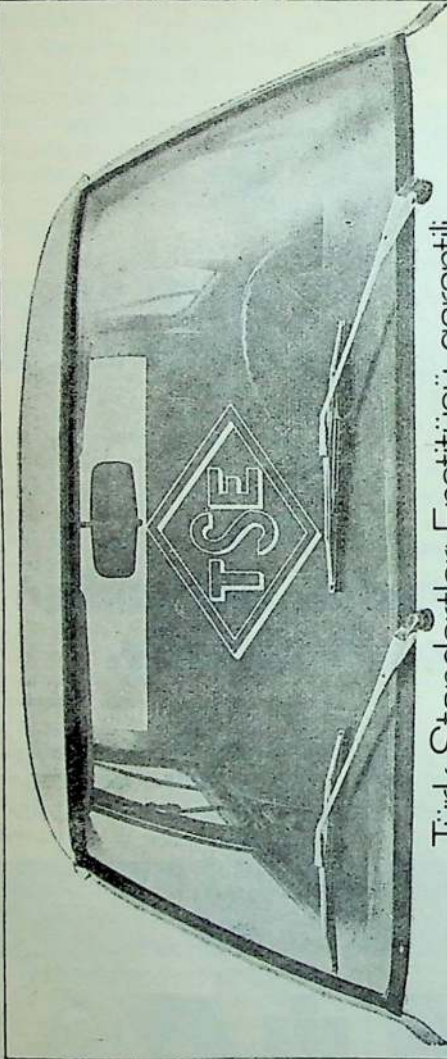

TOE ve MAT, Ordu Yardımlaşma Kurumu
(OYAK) iştirakidir.

TÜRKİYE GENEL DİSTRİBÜTÖRÜ

Büyükdere cad 4. Levent İstanbul
Tel: 64 49 90 (4 hat) telex: 26239 MAT TR

Türk Standartları Enstitüsü garantili
ilk ve tek oto emniyet camları

DURACAM®
Can dostu, göz dostu

Lameks®

Tükiye'nin en büyük ve en modern cam işleme tesisinde üretilen DURACAM ve LAMEKS uçutuşluğa sahiptir. Darbelere dayanıklıdır. Sürücü ve yolcuların can güvenliği için. Ölçü ve kalıp hassasiyeti yüksektir. Yerine kolayca ve tam olarak oturmaması ve sızması yapılmamıştır. Optik kalitesi mükemmeldir. Gere ve göndür. Berrak bir görünüme sağlamsa, uzun yolda bile sürücünün görüşünü yormaması için.

İçin, DURACAM ve LAMEKS oto emniyet camlarına T.S.E. Kurumu Başbakanlık Kararınca istisna öngörülmüştür. Aracınıza yeni cam takılmak gerektikçünde, Türkiye'de üstün araçların % 70'inde kullanılan, DURACAM ve LAMEKS te istar edin.

Cam Pazarlama A.Ş. İTİFAKI İşleri ve San. Yatırımları A.Ş. Türkiye

Cam Pazarlama A.Ş.

Yatırımları Cad. no:73, Hırpasız Kızılları, Tel: 4880 27 13 (tali)

YENİ YAYINLAR

AV. DR. HALUK A. KABAALIOĞLU

UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ VE TAHKİM

RUSSEL ON THE LAW OF ARBITRATION – by Anthony Walton, O.C., Nineteenth Edtion, London, (Stevens and Sons), 1979 (700 s.; 30 Sterlin).

Yabancı ülkelerde uyuşmazlıkların çözümünde geniş çapta uygulanan tahkim yolu ülkemizde henüz geniş bir uygulama alanı bulamamış olmakla beraber, bazı meslek örgütlerinin bu yolda yaptıkları olumlu çalışmalar konuyu yeniden ilgililerin dikkatine sunmuştur. Gerçekten de İstanbul Ticaret Odası tarafından kurulan «Tahkim, Uzlaştırma, Hakem Bilirkişilik Müesseseleri» bir çok Batı ülkesinde örneğini gördüğümüz biçimde hukuki uyuşmazlıkların mahkeme dışında süratle ve daha az masrafla çözümlenebilmesi imkânını getirmektedir. Her şeyden önce «Tahkim nedir?» sorusunu cevaplandırmamız gerekir: Tahkim, bir uyuşmazlığı hakeme çözümletmek için yapılan bir anlaşmadır. Bu anlaşma, taraflar arasında ayrı bir tahkim mukavelesi «compromis» ile olabileceği gibi, herhangi bir uyuşmazlık ortaya çıkmadan bir sözleşmeye eklenen tahkim şartı şeklinde de olabilir. İlgili Oda tarafından hazırlanan açıklamada da belirtildiği üzere tahkim, taraflar arasında doğmuş ve doğacak bir özel uyuşmazlığın «dev-

let kazası yolunun kapanması şartıyla» özel üçüncü kişiler tarafından çözümlendirilmesidir. Burada Devletin yargı egemenliğine bir tecavüz söz konusu da değildir. Çünkü özel hukuk alanında bir hakka sahip olan her kişi, o hak üzerinde dilediği gibi tasarruf edebileceğinden, bu hakkın belirlenmesinde üçüncü bir kişinin hakemliğine başvurmayı veya üçüncü bir kişinin aracılığını kabul etmeyi taahhüt edebilir. Esasen tahkim çeşitli yararlar sağlamaktadır: Her şeyden önce tahkim uyuşmazlığa düşmüş tarafları mahkemeye oranla kolaylıkla uzlaştırarak uyuşmazlığı fazla prosedür ve formaliteye bağlı kalmadan hızla ve daha az masrafla çözmek imkânını sağlar. Ayrıca ticarî işlerin çözümünü uzman sayılabilecek kişilere (örneğin tacirlere) bırakması dolayısıyla yararlı bir kurumdur. Mahkemelerin iş yükünü azaltması gibi olumlu başka yönleri de vardır. Ayrıca ortaya çıkmış ihtilâfın aleniyete dökülmesini de önler. Yabancı ülkelerde tahkim konusunda uzmanlaşmış çeşitli kurumlar arasında American Arbitration Association (AAA), Zürih, Stockholm Ticaret Odalarının sağladıkları çeşitli imkânlar (1) yanında Uluslararası Ticaret Odası (ICC) (2), Inter-American Commercial Arbitration Commission (Amerikalılar - arası Ticarî Tahkim Komisyonu) gibi örgütler vardır. Ayrıca Yatırım Uyuşmazlıklarının çözümü

için öngörülen ve Dünya Bankası bünyesinde örgütlenen «Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümü için Uluslararası Merkez» de ilginç bir örnek niteliğindedir (3).

Stockholm Ticaret Odası'nın Doğu ile Batı arasındaki ticarî uyuşmazlıkların çözümünde uluslararası nitelikte bir tahkim örgütü oluşturma çabaları yanında (4) İngiltere'de son olarak kabul edilen **The Arbitration Act**'in Londra'yı uluslararası uyuşmazlıkların çözümünde daha cazip kılma amacı gayet dikkat çekicidir (5). Türkiye'nin büyük çapta gelişen Orta Doğu ticareti ve ülkemizin coğrafi konumu İstanbul Ticaret Odası bünyesinde uluslararası uyuşmazlıkların çözümünde başvurulabilecek yeni bir imkân yaratılmasını dahi düşündürebilir. Böyle bir örgüt tarafları Türk firmaları olmasa dahi bölge ülkeleri firmaları arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde önemli rol alabilir (6).

Bu yazımızda tanıtmak istediğimiz yayın önemli bir tahkim merkezi niteliğinde olan İngiltere'de görülen son gelişmeleri derlediği için önem kazanmaktadır. İlk baskısı 1849 yılında Russel tarafından hazırlanan «Tahkim» isimli eserin ondokuzuncu baskısını Anthony Walton gerçekleştirmiştir. Tahkim konusuyla ilgilenenlerin büyük çapta yararlanabilecekleri eserde tahkimle ilgili bütün özellikler ayrıntılarına kadar incelenmekte, ayrıca çeşitli kurallar ek bölümde okuyucunun dikkatine sunulmaktadır. Kitabın yayınlandığı tarihten bu yana bazı önemli mahkeme kararları kitabı şimdiden bazı konularda geri bırakmış sayılabilirse de, bunlar kolaylıkla temin edilebilir. Esasen kitabın sonunda yer alan «Ek» de yeni gelişmeleri derlemeyi amaçlamaktadır. Son olarak, Lordlar Kamarası'nın **Pioneer**

Shipping Ltd. ve Another v. BTP Tioxide Ltd. kararlarında getirdiği esaslar Hakem mahkemesi kararlarına karşı temyiz konusunu ele almaktadır (The Times Law Report, 17 July 1981) ki bu kararlar eserde incelenememiştir (7).

Tahkim konusunda bazı uluslararası yayın organlarının derleme niteliğindeki yayınları, karar bültenleri, hakemlikle ilgili hukukçulara son gelişmeleri yansıtmakta ise de; Walton'un hazırladığı bu eserin, konuyu bir kez daha analitik olarak incelemekte ve yol gösterici önemli ilkeleri açıklıkla ortaya koymakta olduğundan kolaylıkla vazgeçilemeyecek önemde olduğunu belirtmeliyiz.

Tahkim konusu çeşitli uluslararası kuruluşların ilgisini çekmeye devam etmektedir. Avrupa Konseyi bünyesinde hazırlanan **Convention Européenne Portant Loi Uniforme en Matière d'Arbitrage** (ki 56 no'lu Konvansiyondur) tek şekil bir tahkim yasası hazırlanmasını öngörmektedir. 1958 yılında imzalanan New York Konvansiyonundan sonra (8), B. M. bünyesinde UNCITRAL'ın giriştiği çalışmalar da kayda değer önemi haizdir (9).

Uluslararası alanda tahkimin de Devletler Hususî Hukuku kurallarına ilişkin önemli sorunların dikkate alınmasını zorunlu kıldığını eklememiz gerekir (10). Yukarıda değindiğimiz 1979 tarihli İngiliz Kanunu bu konularda ilginç hükümlere yer vermektedir (11).

İTO yayınında da belirtildiği üzere sosyal yapısı ne olursa olsun her Devlet tahkim mahkemesine gerekli önemi vermiş ve genel mahkemeler yanında bu kurumu da özellikleri nedeniyle bir varlık olarak tanımak gerektiğini duymuştur. Gerçekten de SSCB'nin kendine özgü sosyal yapısı itibarıyla hakemlik kurumu Dış Ticaret Ba-

kanlığının gözetimi altında bulunan iki Komisyonun denetimi altında sürdürülmektedir. Çin Halk Cumhuriyetinde de son olarak yürürlüğe giren Yabancı Sermaye Mevzuatında tahkim konusuna ağırlık verilmektedir⁽¹²⁾. Texaco ile Libya arasındaki tahkim ve verilen karar da son yılların gelişmeleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Fransız Profesör Dupuy'nin kaleme aldığı karar ve yorumları çok çeşitli kaynaklarda yayınlanmış-
tır⁽¹³⁾.

Bu kadar geniş boyutları olan tahkim konusunda **Russel On Arbitration** İngiliz hukukunu ve uygulamasını pek güzel bir şekilde incelemekte ve son derece yararlı bir kaynak niteliğini kazanmış bulunmaktadır. Tahkimle ilgilenenlerin ve özellikle Londra'da hakeme gideceklerin ihmal etmemeleri gereken bu kitabın sonunda çeşitli yasa metinleri ve formlar ek olarak sunulmaktadır.

DİPNOTLARI

(1) Bkz. Kabaalioğlu, Haluk: «Uluslararası Tahkim Usulü» X Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 1073 - 1085 (1980) ve Wetter, Gillis: The International Arbitral Process, N.Y. 1979.

(2) ICC Tahkim Mahkemesi kuralları için bkz. RULES FOR THE ICC COURT OF ARBITRATION, Paris, 1980; Cherian, Joy: Investment Contracts and Arbitration, Leyden, 1975.

(3) Moore, Michael: «International Arbitration Between States and Foreign Investors - The World Convention», 18 Stanford Law Review 1339-1380 (1966) Cherian age s. 63 vd. Konuya ilişkin bir seminer metinleri için bkz. Investissements Etrangers et Arbitrage entre Etats et Personnes Privées, Paris, 1969, Prof. Lalive, Goldman, Broches, Røuter tarafından sunulan tebliğler yer almaktadır.

(4) Başkanı olduğumuz (Lâhey Devletler Hukuku Akademisi'nden seçilen) bir

heyetle İsveç Hükümetinin resmi davetlisi olarak Stochkolma yaptığımız geze bize bilgi veren İsveçli hukukçulara teşekkür ederiz.

(5) Hermann, A. H.: «London Seeks more Arbitration Business», Financial Times, February 8, 1979 s. 14; Aynı yazarın «London's Opportunity in Arbitration», Financial Times, July 31, 1980. «Dynamic Arbitration - A New tool of contract Management», February 14, 1978 s. 13.

(6) İstanbul Ticaret Odası Tahkim, Uzlaştırma, Hakem ve Bilirkişilik Müesseseleri (Açıklama ve Yönetmelikler) Mevzuat Dizisi No. 4, Kasım, 1979 s. 10'da konunun uluslararası önemi vurgulanmaktadır: «.. Münih Sanayi ve Ticaret Odası üyelerinin dış ilişkilerde özellikle Doğu ülkeleri ile olan ilişkilerinde tahkim müessesesine gereksinme duydukları, ancak bunun için Paris'deki Uluslararası Ticaret Odası'na başvurdukları ve Doğu Blok ülkeleri ile olan uyumsuzluklarda ise Viyana ve Stockholm'daki tahkim müesseselerini tercih ettikleri saptanmıştır.» İsveç'deki durum için ayrıntılı bilgi almak isteyenler ARBITRATION IN SWEDEN published by Chamber of Commerce, Stockholm, 1977'e bakabilirler.

(7) Marshall Enid: «The Arbitration Act 1979», Journal of Business Law (July, 1979) s. 241. Bu arada dikkati çeken bazı kararlar şunlardır: Estia Compania Navagacion v. Deutsche Genussmittel GmbH (July 31, 1980); Bremer Vulkan Schiffbau und Maschinenfabrik v. South India Shipping Corp. 3 ALL ER 194; Eagle Star Insurance Comp. Ltd. v. Yural Insurance Co. Ltd. C.A. Tahkimin elverişli elverişli yönlerini azaltan bir uygulama için bkz. «Arbitration Awards undermined», Financial Times, November 6, 1980 s. 20.

(8) Sanders, Pieter: «Vingt années de la Convention de New York de 1958», DROIT ET PRATIQUE DU COMMERCE INTERNATIONAL (Septembre 1979) tome 5 no. 3 pp. 359-386'ya bkz.

(9) Sanders, Pieter: «Règlement d'arbitrage de la CNUDCI», DROIT ET PRATIQUE DE COMMERCE INTERNATI-

ONAL (juillet-août 1978) tome N. 2, pp 269-289. UNCITRAL metni için bkz. «UNCITRAL ARBITRATION RULES aynı kaynak s. 291-305.

(10) Bkz. Charley del Marmol : «Ré-daction d'une clause d'arbitrage et choix d'arbitres compétents», ICC tarafından düzenlenen Seminere sunulan tebliğ (15.2.1977) yukarıda dn. 9'da atıf yapılan D.P.C.I. (juin, 1977) pp. 277-304 de yayınlamıştır. Ayrıca bkz. Edmond Bertrand : L'ARBITRAGE EN DROIT PRIVE (Université d'aix - Marseille II) C.R.E.S.H. 1979.

(11) Park, William : «Judicial Supervision of Transnational Commercial Arbitration : The English Arbitration Act of 1979», 21 Harvard International Law Journal 87-127 (1980).

(12) Bkz. Kabaalioğlu, Halûk : «Çin Halk Cumhuriyeti Yabancı Sermaye Yatırımları Mevzuatı» İstanbul Sanayi Odası Dergisi, Nisan, 1980 s. 19 ve özellikle 22. Genel olarak bkz. Knapp, Viktor : STATE ARBITRATION IN SOCIALIST COUNTRIES, Vol. XVI Chapter 13 in International Encyclopedia of Comparative Law (Tübingen/The Hague/Paris), March, 1973. Söz konusu ansiklopedinin bazı bölümleri henüz tamamlanmamıştır.

(13) Bkz. Texaco v. Libyan Arab Republic, 18 Columbia Journal of Transnational Law 259-287 (1979); L'Arbitrage Texaco-Calasiatic contre Gouvernement Libyen - Gerard C. Jonathon Annuaire Français de Droit Internationale (1977) 452.

Dünyanın her yerindeki muhabirleri
Yurdun dört köşesindeki şubeleriyle
Dahili ve harici bütün bankacılık işlerinizde

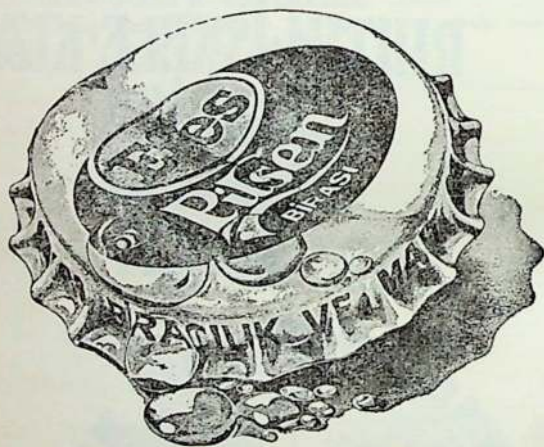

yurt içinde ve dışında
büyük çapta

YOL
KÖPRÜ
BARAJ
KAZIK TEMEL
RIHTIM · İSKELE · KIZAK
FABRİKA
SANTRAL
SU ALTI
İNŞAATLARI

ENKA
İNŞAAT VE SANAYİİ A.Ş.

Enka Hanı Balmumcu Şevki Bey Sok. İST
Tel.662215 Tlx.22 639 Pima.-TR

**"BİRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

SUPERLIT

ASBESTLİ ÇİMENTO

YÜKSEK TAZYIKLI **BORU**' LARI
DÜZ ve OLUKLU **LEVHA**' LARI

ELYAFLI ÇİMENTO SANAYİ ve TİCARET A.Ş.

MERKEZ:

Cumhuriyet Cad. 255
HARBIYE - İSTANBUL

ANKARA Bürosu:

Şehit Teğmen Kalmaz Cad.
İçel Apt. 26/4
ULUS - ANKARA

Tel: 48 41 70

Tel : 11 22 78

“Ekonomide yeniden toparlanış döneminde imkânları doğru, akılcı ve güvenceli biçimde kullanmak bankacılığımızın görevidir.

Pamukbank'ın ülke ekonomisine ve özellikle ödemeler dengesine olumlu katkıları bu gerçekten yola çıkmakta, öz kaynaklarımızı harekete geçirerek potansiyelimizi canlandırma işlevini sürdürmektedir.”

 PAMUKBANK
“iyi bankadır”